

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Arnhem

Bijbel en fascisme (2)

50 jaar na mei '40...

2 De macht van het oordeel...

Nu kun je denken: vorsten en volkeren in de macht van de waan. Janknikkers en hielenlikkers die dat versterken en opzweepen en meesuggeren, georganiseerde valse profetie, – maar: *hoe komt dat allemaal?*

Dat vertelt Micha ons, als hij uitsprekt wat God hem had laten zien van Zijn beraad: op het allerhoogste niveau.

Denk hierbij eens aan die woorden van Christus, als mensen Hem en zijn verlossende macht als Beëlzebul, als een bondgenootschap met satan hebben gedoodverfd. Dan waarschuwt de Here voor boze geesten *die terugkomen!* Nadat Hij ze uitgedreven had! Ze komen terug omdat het huis waar ze uitgejaagd zijn *leeg staat. Geestelijke leegstand lokt demonische krakers aan.* Dat is een oordeel. Denk aan de geest van het *nihilisme* van toen en van nu! De leer dat er geen enkele waarde de moeite waard is om je leven voor in te zetten en aan te wijden. Die geest verzakte de mentaliteit van alle geslagen volkeren na de grote oorlog. Het werd de voedingsbodem van (o.m.) het fascisme. Gewoon: geestelijke leegstand.

Maar denken we dan ook aan Paulus' woord aan de kerk van Thessalonika. Dat vóór de laatste komst van de Heer Jezus Christus eerst *de mens der wetteloosheid* zich schaamteloos zal openbaren. Men vraagt wel: was het fascisme dan iets van de eindtijd? Ik weet dat niet. Wel weet ik dat zich daarin iets manifesteerde van die mens der wetteloosheid, die onbeschaamde leugemens. Paulus zegt daar, *hoe* die mens der wetteloosheid om zich heen grijpt, en ook *waarom*. Als mensen nl. de liefde tot de waarheid niet aanvaarden, waardoor je gered kunt worden, – dan stuurt God hun als oordeel een kracht van dwaling. Bij de Here is het nl. ten lange leste zo: *wie de waarheid niet wil geloven, – die moet en zal tenslotte de leugen geloven!* Dat is het oordeel dat de weigering van de liefde tot de waarheid oplevert. Ook reeds in 1914¹⁾.

Was dat er niet in het fascisme? De werking van satan, het demonische en het verheerlijken daarvan? Het genieten in alles wat God verboden had? *Die krachten, tekenen en bedrieglijke wonderen?* Verlokkende ongerechtigheid?

Huiveringwekkende werkelijkheid: dit oordeel van God. Dat de HERE tenslotte zegt: wil je de waarheid niet? Dan vervalt je onherroepelijk aan de leugendemonen. Die geef Ik dan vrij spel!

Want we keren even terug naar dat tafereel dat de ziener Micha daar luid en duidelijk staat te vertellen voor Achabs troon. Hij vertelt dat terwijl er in Samaria top-ontmoeting werd gehouden, er ook in de hemel werd geconfereerd. Dat de HERE daar het onderwerp van zijn toorn tegen Achab aan de orde stelde. Vroeg: wie van alle geesten hier zal Achab verleiden, zodat hij zich te pletter loopt tegen Ramot in Gilead? En dan is daar die ene demonische geest, die van God macht ontvangt om instrument van zijn oordeel te zijn. Hoe? Door een leugengeest te zijn in de mond van al Achabs profeten! Daar is wat 2 Thess. zegt: tenslotte laat God de leugengeesten los over degenen die de liefde tot de waarheid geweigerd hebben. Het is goed om bij verschrikkelijke bewegingen als het fascisme, een gesel voor de hele wereld, te letten op de voedingsbodem voor het kwade, de groei van de gifplant, de waan en de macht van satan daarin, menselijke motieven en daden. Dat is ook allemaal waar. En huiveringwekkend genoeg. Maar de Bijbel leert ons dus ook dat God die dingen stuurt en erin werkt. In die verschrikkelijke verblinding en verleugening, *als straf van Hem*. Dat is het allerhoogste niveau.

Er is geen neutraal terrein. Vroeger niet en vandaag nog niet. Het is toch wel frappant dat de uitslaande brand van twee wereldoorlogen *vanuit Europa* als een onheilsvirus de wereld heeft geteisterd. En ik mag het niet vergeten: Europa is het werelddeel dat het eerst en totnutoe het meest gedrenkt is in de waarheid van de liefde van God in Christus. Daarom moeten we bij dat oordeel in

en over het fascisme maar heel bescheiden zijn. Het trof niet alleen Duitsland en Italië. Maar heel Europa en N.-Amerika, en van daaruit vertakte het zich via koloniën en invloedssferen over heel de wereld. Men spreekt wel eens van een gesel Gods, en ik weet dat je daar niet te vlot mee moet zijn. M.i. was het fascisme dat allereerst en allereerst: gesel van God. Een onontkoombare, snelgroeiende, kwaad-aardige gesel die geen mens met succes kon weerstaan. En die het oordeel bracht over Europa, en van daaruit over heel de wereld. Als dat waar is, hoeft zich niemand op de borst te slaan: wij stonden aan de goede kant. Dat laatste mag waar zijn voor allen die zich verzet heb-

34e jaargang - nr. 11.
25 mei 1990

In dit nummer

- 187 H. de Jong
Vraag naar
heilshistorische
prediking (2)
- 189 Ria van den Berg-Prins
Twintig jaar christelijke
hulpverlening (4)
- 190 D. Holwerda
Mens en engel in Gods
nieuwe schepping (1)
- 192 D.W.L. Milo
Sky boat song
- 194 J. Plantinga
Laat heel de aard' een
loflied wezen (2)
- 196 P.J. van Kampen
Zending: De stad en het
evangelie
- 198 F. van Deursen
Barmhartigheid in de
thora (1)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

ben tegen de tyrannie van het Nazisme. Ik doe daar niet van af. Er waren de trouwe getuigen in woord en daad. Zoals Micha, de eenzame profeet en martelaar. Maar dat neemt niet weg dat we onder ogen moeten zien de bezoeking van de Here. En dat echt niet alleen over Italië en Duitsland!

3 Les van de geschiedenis...

Ik wil nog even aanhaken aan die huiveringwekkende woorden, dat God een kracht van dwaling *stuurt!* Niet zo maar in het wilde weg. Neen, – *aan mensen die de liefde tot de waarheid niet aanvaard hebben, waardoor zij hadden kunnen gered worden!* Dat de Here dan zegt: je wilde de waarheid niet, nu zul je de leugen geloven.

Dat brengt direct tot de kern van de les: willen wij de waarheid wel? Willen we wel vóór alles zoeken het koningschap van God en zijn gerechtigheid? Want we hebben gezien: als we dat niet willen en Gods geduld raakt uitgeput, dan breken boze geesten van oordeel los. Zodat in verdwazing en verwarring en leugen de volken tegen heug en meug terecht komen in de totnut toe gruwelijkste aller oorlogen.

Het tweede lijkt me: we mogen, 50 jaar na dato gedenkend, wel bedenken de grote ontferming van God. Dat Hij onze wereld gaf, in bloed en vuur en tranen toch nog vrij te mogen worden van het fascisme. Ik houd het akelig vermoeden dat wij zo kort van memorie zijn. Dat na 50 jaar onze voorrechten zo angstig zijn verbleekt!

Dan iets over het onderscheiden der geesten. Met name die geest van wrok, onvrede, ondank, verongelijkt-heid, onbekeerlijkheid over eigen dwaasheid, – die het nihilisme in de hand werkt. Nihilisme: niets is de moeite waard om je leven voor en aan te geven. In zo'n klimaat kon het woekergezweel van het fascisme de kop opsteken. Met al het onwaar-achtige dat erbij hoorde: mensen die zichzelf niet meer zijn, maar hun geweten inleveren aan de groep. De groteske schijn van het leidersprincipe, met vleierij en onderdrukking, met wreedheid en leugen. Waar de suggestie van een mengsel van waarheid en leugen zo sterk wordt dat zo'n groep tenslotte *in eigen verzinsels gaat geloven*: de waan. En als die waan een krachtige indruk maakt temidden van veel chaos en verwarring en onvrede, en brutaal bluft in een gemeenschap die niet echt tegenwicht heeft te bieden, – ja dan wordt iets als het fascisme groot door de steun van mensen, die zeggen: ik was het niet met ze eens, maar ze hadden wel iets! Dat is een kenmerk van het fascisme geweest: ze zijn er gekomen met de sympathie van mensen die terdege voelden dat het haperde. Zoals de vrome

koning Josafat dat voelde, maar zich wel mee liet tronen naar Ramot in Gilead.

Tenslotte: de mens der wetteloosheid komt. Fascisme en meer dergelijke -ismen zijn er voorspel van. In een steeds massaler maatschappij met steeds-meer-eisende mensen krijgt eenmaal die laatste en hoogste ontplooiing, die alles verheerlijkt wat God verbiedt, de wind in de zeilen. Het is zaak voor ons, alle nihilisme, alle onvrede en ontevredenheid, ook alle verongelijkheid en alle verveling te bestrijden. En te kiezen voor het rijk van Christus en zijn gerechtigheid. Niet als wat bijzondere godsdienstige goede werken, die als een vet-oog drijven op de soep van een leven waarin de Here geen plaats heeft. Maar als levenspraktijk, strijd van elke dag in alle verhoudingen. Liefde tot de waarheid kan nooit *facultatief* zijn. Nooit: alleen voor zon- en feestdagen. Ze vergt de inzet van alles tot je leven toe. Het is zaak je geweten dagelijks te laten voeden door de kracht en de radicale kritiek van het verlossend Evangelie van God. En de geesten die uit de afgrond opduiken, openlijk te weerstaan. Dat zal hoon kosten, smaad, vervolging, boycot, je leven. Maar dan heb je tenminste *je ziel niet verkocht* aan de kwade machten. Dát had koning Achab! Hij had zich *verkocht* om kwaad te doen, zegt de Schrift, 1 Kon. 21:25.

Het einde van boze stormen als het fascisme is: bedrogen uitkomen, ellende, mateloos lijden en duizendvoudige ondergang. Het eind van het zoeken van het rijk van Jezus Christus is waarheid, leven en vrede. Eenmaal voorgoed! Een nieuwe hemel en aarde, waarop gerechtigheid *woont!*

1) Belangstellenden verwijs ik graag naar Barbara W. Tuchman, De kanonnen van augustus, 3e dr., Amsterdam 1967.

H. de Jong, Zeist

Vraag naar heilshistorische prediking (2)

Afgoderij met de geschiedenis

Bezig met de heilshistorische prediking waarnaar in de Verenigde Staten vraag blijkt te bestaan, hebben we het nu over de geschiedenis als zodanig, over haar karakter. Voor ons geloof is de categorie 'geschiedenis' van uitermate groot gewicht. Denk maar eens even aan het christelijke Credo waarin een reeks van historische feiten – vooral betreffende onze Here Jezus – als grondlegend voor ons geloof beleden wordt. „...ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria; die geleden heeft, onder Pontius Pilatus is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle, ten derden dage wederom opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel...” Daar hebben we het historisch karakter van ons geloof en dat is voor ons absoluut onopgeefbaar. Tegelijk zeg ik: als dan de geschiedenis van zo groot gewicht is voor het geloof, komt het er op aan van die geschiedenis een zo klaar en duidelijk mogelijke voorstelling te hebben. Want historie, geschiedenis – het is wel een beduimd begrip.

Het is ook niet alleen het christelijk geloof dat zo buitengewoon geïnteresseerd is in geschiedenis, ook geweldenaars grijpen ernaar – om het in evangelie-taal te zeggen. Ook de gesekulariseerde wereld eist haar voor zich op. Zonder overdrijven zou je zelfs kunnen zeggen dat de wereld met de geschiedenis afgoderij bedrijft. Was het in vroeger tijd 'Deus sive natura', dat is: 'God ofwel de natuur', waarbij dus de natuur vergoddelijk werd, heden ten dage is het, bijvoorbeeld in de bevrijdingstheologie, 'Deus sive historia', dat is: 'God, ofwel de geschiedenis', waarbij het de geschiedenis is die een goddelijk stempel krijgt opgedrukt. Het een is even heidens als het ander.

Let 's make history, laten we geschiedenis maken! Die instelling bedoel ik als ik 't over de vergoddelijking van de geschiedenis heb. Alsof de mens de schepper daarvan is. Alsof de geschiedenis een stuurbaar proces is waar de mens via de wet van oorzaak en gevolg greep op heeft. De ontwikkelingen van het afgelopen jaar in de Oostbloklanden hebben wel laten zien hoe beperkt deze visie houdbaar is. De historie en zeker de heilshistorie is een gebeuren dat als 't erop aankomt even maagdelijk geboren wordt als onze

Here Jezus zelf. De heilshistorie wordt aangedreven door impulsen van Omhoog. Dat betekent dat als je de grote heilsfeiten opsomt, zoals in ons Credo gebeurt, je het onderlinge verband waarin ze staan meer moet geloven dan dat je het kunt aanwijzen. In ieder geval vloeien die feiten niet uit elkaar, het ene uit het andere, voort. Dat zal dan ook wel de reden zijn waarom het maar steeds niet lukt of gelukt is, van het leven van Jezus – dat zo vol heilsfeiten is – een historische beschrijving te geven. De seculiere geschiedenisbenadering breekt erop stuk. En geldt dat eigenlijk niet van de hele bijbel?

Daarop lettend mag je vragen of 'geschiedenis' eigenlijk wel zo'n bruikbaar woord is voor ons, wanneer we willen nadenken over het in deze wereld plaats grijpende heil. Belooft ook het woord 'heilsgeschiedenis' niet meer dan het kan geven? Is het niet bescheidener om van de daden (acta, handelingen) van God te spreken? Daden van God waarvan de samenhang slechts gelóófd kan worden? En opeens herinneren we ons dat het woord 'geschiedenis' ook niet eens in de Schrift voorkomt. Wel het woord 'geschieden' (en dat zelfs in ruime mate!), maar niet 'geschiedenis'. Zou dat opzettelijk zijn? Zouden woorden als 'geschiedenis' en 'heilsgeschiedenis' misschien een menselijke vermetelheid herbergen die niet rust voor ze God de touwtjes van het gebeuren uit handen gegrist heeft en die er niet voor terugdeinst het geheimenis van de maagdelijkheid van het gebeuren te schennen?

De sabbatdag en de sabbatsgedachte

We moeten aan het voorgaande nog iets toevoegen. Het geheel eigen karakter van de bijbelse geschiedenis (we blijven dit woord bij gebrek aan beter toch maar gebruiken) blijkt uit het feit dat daarin de sabbat is opgenomen. En dat niet maar als een te isoleren onderbreking van het tijdsverloop – je kunt hem onderhouden of niet – maar als een gist in de zuurdesem van de tijd. Zoals ik dat vorige maal in de eerste wereldweek van Genesis 1 probeerde aan te wijzen. De sabbat was daarin, zagen we, eindpunt én midden en de rest van de dagen was daarnaar toegeordend. De sabbat, als dag en als gedachte, bepaalt ons door zijn rust bij het niet-essentiële van bewe-

ging en ontwikkeling. Hij wijst de voortgang van de tijd aan als een worden van wat al is. De Brief aan de Hebreeënen leidt uit het feit dat de sabbat al op de eerste bladzijde van de bijbel genoemd wordt af dat God aan het begin, bij de grondlegging der wereld, al gereed was met zijn werk (Hebr. 4 : 3 en 4). Ik hoor in dat opzienbarende woord een geweldige relativering van de geschiedenis en een klap in het gezicht van degenen die haar ophemelen als het een en het al. Het is waar – en het is ook goed – dat we op de sabbat (zondag) terug zien op wat was en vooruit zien op wat komen gaat, maar de belangrijkste bezigheid op die dag is toch het opzien naar de Here om Die door zijn Geest in ons te laten werken. Zo bepaalt de sabbat ons bij de vertikaliteit van de geschiedenis en het is precies deze vertikaliteit die onze aarzeling ten aanzien van het woord 'geschiedenis' nog eens te meer versterkt.

Het vertikale is eerst, daarna het horizontale

De vertikaal van de geschiedenis is belangrijker dan de horizontaal. Opnieuw ga ik daarvoor een illustratie kiezen uit de Brief aan de Hebreeënen. Deze Brief zou je de Magna Charta van de heilsgeschiedenis kunnen noemen. „Door de wereld gaat een woord en het drijft de mensen voort”. Dat is de melodie die in je hoofd gaat zingen als je het machtige elfde hoofdstuk leest. Toch kun je ook van deze Brief niet zeggen dat hij voorrang aan de geschiedenis geeft. Niet het horizontale maar het vertikale domineert. Immers, het heil maakt wel geschiedenis maar de geschiedenis maakt geen heil. Het heil moet daarom telkens weer van Boven af geschieden. Ik wil in dit verband wijzen op een bijna terloopse opmerking van de Brief in het eerste hoofdstuk. Het gaat daar over de Christus die verheven is boven de engelen. Dit geloofstuk wordt met verschillende getuigenissen uit het Oude Testament onderbouwd en één daarvan, een psalmwoord, wordt als volgt ingeleid: „En wanneer Hij wederom de eerstgeborene in de wereld brengt, zegt Hij: en Hem moeten alle engelen Gods huldigen” (Hebr. 1:6). 'De eerstgeborene' is hier wel een aanduiding van de Christus. De gedachte is dat de Here God bij elk woord dat Hij spreekt, bij iedere openbaring die Hij geeft, bezig is Christus in de

wereld te brengen. De heilsgeschiedenis verschijnt hier dus niet als een horizontaal voortgaand proces dat in fases verloopt, maar als een vertikaal van Boven af plaats grijpen van steeds hetzelfde. De heilsgeschiedenis ziet er aldus meer vertikaal dan horizontaal uit, zodat je je met het woord 'geschiedenis' in verlegenheid gebracht voelt. Zou je hier inderdaad niet beter kunnen spreken van het ene heilswerk waarvan de onderdelen blijkbaar tegelijk het geheel kunnen vertegenwoordigen? Vooral het herhalingswoordje 'wederom' is hier prikkelend voor wie gewend is lineair-historisch te denken. Dat 'wederom' schijnt met de voortgangs-gedachte te spotten en in ieder geval relativeert het die. De hele ruimte van de geschiedenis is op eenmaal gevuld met een vertikaal gebeuren: het brengen van de eerstgeborene in de wereld. De uitdrukkingwijze van de tekst is juist in haar terloopsheid een opmerkelijk getuigenis van hoe de Schrift de oudtestamentische heilsgeschiedenis beleeft: als een komen van Christus die er ook al is.

Afstand en gelijktijdigheid

De geschiedenisbeleving die we in de Schrift zelf ontmoeten is in staat de afstand die wij ervaren tussen het

'toen' van de bijbel en het 'nu' van onszelf drastisch in te korten. Het is eigenlijk zo dat de distantie doorkruist wordt door gelijktijdigheid. Nee, de distantie wordt niet opgeheven, maar naast de ervaring van afstand komt die van gelijktijdigheid te staan. En dan verbeeld ik me dat die afstand meer bij het bijkomstige van de bijbel een rol speelt, terwijl in het essentiële van de bijbeltekst, in het centrum ervan, de gelijktijdigheid over je komt. Een leuk voorbeeld van hoe de sterk historisch denkende Brief aan de Hebreëen de afstand tussen de tijden gewoon kan vergeten, vind je in 11 : 26. Daar wordt van Mozes gezegd dat hij de smaad van Christus voor groter rijkdom gehouden heeft dan de schatten van Egypte. De smaad van Christus? In Mozes' dagen? Is dat geen anachronisme? Blijkbaar was de schrijver toen hij dit zo formuleerde met zijn gedachten heel sterk bij zijn geadresseerden die met die smaad van Christus elke dag te maken hadden (10 : 33). Mozes werd nu als een van hen beschreven. En, kàn dat ook niet, in een brief die ook de uitspraak bevat dat Jezus Christus gisteren en heden dezelfde is en tot in eeuwigheid? (13 : 8).

Er is bijbels gezien iets met de historie aan de hand dat niet zo gemakkelijk onder woorden te brengen

valt. Uitdrukkingen als 'de ruimtelijkheid van de tijd' en 'de vertikaliteit van de geschiedenis' die ik tastenderwijs gebruik om dat raadselachtige te benaderen, kunnen bij de lezer een indruk van verwardheid achterlaten. En zeker voor het begrip 'gelijktijdigheid' zijn we huiverig. Wij zijn in het calvinisme streng geschoold om gehoorzaam aan de leiband van de tijd te lopen. Dat betekende bijvoorbeeld ook dat in de berijming van de Psalmen het verschil in bedeling tussen Oude en Nieuwe Testament kompromisloos aangehouden moest worden en dat er geen nieuwtestamentische noties in de oudtestamentische psalm mochten worden ingedragen. Luther was wat dit betreft veel onbekommerder en schaatste zingend door de beide bedelingen heen. Het is dan ook wel aan zijn invloed toe te schrijven dat we nu in de nieuwe berijming bij Psalm 23 van het 'nachmaal der genade' zingen en dat we in de Lijdenspsalm een van de kruiswoorden aantreffen: „...dat Hij 't volbracht!“ (Ps. 22:13, ber.). Onnodig te zeggen dat ik deze invloed van Luther niet betreur. Zou het kunnen zijn dat hij in zijn tijdsopvatting intuïtief minder gesekulariseerd is geweest dan Calvijn? Ik ben intussen nog niet klaar.

J. Kranenburg – Rolde

'Dag jongens, meisjes'

Enige tijd geleden sprak ik in een stukje mijn bezorgdheid uit over het feit dat ik in kerkdiensten een zekere gêne meende te beluisteren over de aanspraak 'broeders en zusters'. Ik zou het een verlies vinden als die uitdrukking zou verdwijnen.

Een broeder uit het land betuigde per brief zijn instemming met deze zorg, maar vroeg mij tevens wat ik er wel van vond dat sommige dominees bij de begroeting van de gemeente ook nadrukkelijk de jeugd begroeten met de woorden 'goede morgen jongens en meisjes'. En of ik daar over in een stukje mijn afkeuring eens zou willen uitspreken. Dat verzoek bracht mij in zo grote verlegenheid dat ik het al bijna een jaar heb laten liggen.

Mijn moeite is dat ik zelf tot de dominees behoor die zich regelmatig aan de afzonderlijke begroeting van de jeugd schuldig maken. Onlangs heb ik mij in een wat jolige stemming zelfs laten verleiden tot de uitroep 'jongens en meisjes, hoi'. Wel heb ik mij voorgenomen dat nooit meer te doen, maar ik sta er niet voor in. Ik heb eigenlijk nooit beseft dat er wel eens broeders en zusters zouden kunnen zijn die tegen het nadrukkelijk aanspreken van jongens, meisjes bezwaren hebben. De gedachte achter deze bezwaren zal wel zijn dat de jongens, meisjes ook zonder hun weten bij de broeders en zusters begrepen zijn. Dat ontken ik natuurlijk niet maar ik weet niet of ze er zelf wel altijd van doordrongen zijn dat ze er helemaal bij

horen. Om dat besef aan te wakkeren groet ik hen nadrukkelijk.

Weet u wie daar een andere oplossing voor had gevonden?

Dominee J. Keizer van Brouwershaven. 'Joppe Keizer' zagezegd. Dat klinkt misschien een beetje oneerbiedig, maar zo is het niet bedoeld en nu weten in elk geval een aantal oudere lezers over wie ik het heb. „De broer van PK“ hoor ik iemand mompelen.

Ja precies, die bedoel ik. Hij had zo'n aardige, wat slepende preektoon. In Leiden hebben wij een poosje bij hem gekerkt. Toen hoorden we hem in de preek af en toe zeggen 'broedertjes en zusters' en uit zijn mond klonk dat helemaal niet gek. Niemand lachte er om. Maar wanneer ik dat zou doen zou er een gehinnik opstijgen. In zo'n uitdrukking 'sta ik niet' zegt men in Groningen. Dus ik zal het maar houden bij 'jongens en meisjes'. Want ze horen er wel helemaal bij. Laatst had ik bijna gezegd: 'Jongens en meisjes, doe!'. Ik slikte het net op tijd in.

Twintig jaar christelijke hulpverlening (4)

20 JAAR
CHRISTELIJKE
HULPVERLENING
1970 - 1990

Ria van den Berg-Prins is als psychologe verbonden aan de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk. Dit artikel is het vierde in een serie van zes artikelen in het kader van het 20-jarig bestaan van de stichting. Aan de hand van het thema 'twintig jaar christelijke hulpverlening' worden zo de medewerkers alsmede het werk van de stichting aan u voorgesteld.

Sedert 1987 ben ik als medewerkster bij de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk werkzaam. Na mijn studie psychologie te hebben afgerond aan de Rijksuniversiteit in Utrecht wilde ik graag gaan werken in de ambulante geestelijke gezondheidszorg. En na de geboorte van onze zoon vorig jaar september, combineer ik mijn werk als psycholoog met andere taken thuis. Een plezierige afwisseling!

Al tijdens mijn universiteitsjaren sprak van de verschillende therapievormen de gedragstherapie mij het meest aan. Momenteel ben ik bezig met een vervolgopleiding tot gedragstherapeut. In de gedragstherapie gaat men er vanuit dat zowel normaal als abnormaal gedrag wordt aangeleerd. Gedrag dat iemand hindert in zijn leven – 'abnormaal' gedrag – wordt evenals normaal gedrag gezien als een complex van gewoonten, die iemand zich in de loop van zijn leven heeft eigen gemaakt. Deze gedachte heeft iets heel positiefs: gewoonten kun je aanleren en afleren. Dus ook 'lastige gewoonten' kun je afleren en vervangen door betere. Overigens moet men bij gedrag niet alleen aan uiterlijk waarneembaar gedrag denken. Ook de innerlijke beleving, gevoelens en gedachten komen in gedragstherapie aan de orde. Ik zal dit wat verduidelijken.

In onze ontwikkeling tot volwassene leren we naast lopen, fietsen en lezen nog vele andere dingen: hoe je je 'hoort' te gedragen, wat goed en slecht is, en hoe je naar jezelf en anderen moet kijken. Dit zijn waarden en normen waarmee we in dit leven komen te staan. Soms kunnen deze er ten onrechte toe leiden dat we ons verdrietig, depressief, of minderwaardig voelen. Bijvoorbeeld gedachten als „Ik doe het toch niet goed genoeg“, „Ik moet doen, wat anderen van mij verwachten“, „Anderen zijn beter dan ik“, „Als ik een fout maak, moet ik mij schuldig voelen“. Als we er vanuit gaan dat we deze gedachten en opvattingen door 'levenservaringen' geleerd hebben, dan betekent dat dat we ze ook kunnen veranderen. We kunnen negatieve opvattingen afleren en daarvoor in de plaats positieve opvattingen (gedragingen) aanleren.

Zo simpel als het hier staat, zo moeilijk kan dat echter in de praktijk zijn. Gedragstherapie kan daar evenwel bij behulpzaam zijn.

Tijdens mijn studie ben ik actief geweest op een christelijke studentenvereniging, de C.S.F.R. Daar ben ik ook na gaan denken over de verhouding theologie en psychologie. Wat hebben die twee elkaar te vertellen? Een moeilijke vraag waar niet zo één twee drie een antwoord op gegeven kan worden. Nog moeilijker is het soms in de praktijk; waar ligt de grens tussen pastorale en therapeutische hulpverlening? Waar die grens ook ligt, één ding moet wel duidelijk zijn: de pastor en de therapeut moeten elkaar niet voor de voeten lopen of uit de weg gaan. Een goede samenwerking doet wonderen. Dat is ook het voordeel van een instelling als de stichting, waar tussen de hulpverlener en de ambtsdrager een goed contact bestaat.

Mijn voorkeur gaat er naar uit om bij een christelijke instelling te werken. Het werken daar maakt het eenvoudiger om met een bredere blik naar cliënten te kijken. Als hulpverlener ontmoet je niet alleen een medemens met zijn problemen, maar een medebroeder/zuster, die in deze voor hem/haar soms moeilijke wereld zijn of haar weg moet zien te vinden als schepsel van God. En daarbij begeleidend bezig te mogen zijn beschouw ik als een groot voorrecht.

Ria van den Berg-Prins

Stichting voor Jeugdzorg
en Maatschappelijk Werk

Voor ambulante
geestelijke gezondheidszorg

03403-77071

Dr. D. Holwerda, Zuidhorn

Mens en engel in Gods nieuwe schepping (1)

Ef. 3, 8-13

- 8 Aan mij die in aanzien beneden alle heiligen sta is bij wijze van gunst de opdracht verleend aan de heidenen de rijkdom van Christus te boodschappen – (een schat) die niemand op het spoor zou zijn gekomen! –
- 9 en in het licht te stellen, hoe de bestuursinrichting er uitziet in het geheime plan dat sinds onheugelijke tijden is achtergehouden bij God die alles schiep,
- 10 opdat nu aan de machthebbers en gezagsdragers in de hemelgebieden door middel van de gemeente Gods rijkgeschaalde wijsheid bekend zou worden
- 11 overeenkomstig het ontwerp van eeuwen her, dat Hij gemaakt had in Christus Jezus, onze Heer,
- 12 dank zij wien wij weer vrijuit met God kunnen spreken en naar Hem toegaan in vertrouwen door dat we in Hem (Christus) geloven.
- 13 Daarom vraag ik u de moed niet te laten zakken bij de verdrukkingen die ik terwille van u te verduren heb; ze zijn immers juist een eer voor u!

Aandacht voor de engelen

Engelen vallen wat buiten onze gezichtskring, vrees ik. En dat niet enkel in de letterlijke zin: dat we ze nooit of zelden te zien krijgen; maar ook in dié zin, dat ze nauwelijks functioneren in ons geloofsbewustzijn. Natuurlijk, wij zijn geen Sadduceeën, dat we het bestaan van engelen en geesten zouden loochenen. Wij kennen vaak ook nog wel een paar verhalen van zendelingen of evangelisten die door hun vijanden met rust werden gelaten, omdat een engel hen bleek te begeleiden. En we zijn bereid zulke verhalen te geloven. Maar wat onze geloofservaring betreft, behoren engelen toch niet tot onze dagelijkse wereld. Met de *boze* geesten staat het trouwens even anders. We staan met enige bevreemding te kijken naar een Luther die den duivel een inktpot naar het hoofd smeet; en verhalen die oude mensen vroeger nogal eens ten beste gaven over den duivel dien ze op het nachtkastje hadden zien zitten, hoorden wij schouderophalend aan. Daarentegen ervaren christenen hun neiging tot het kwaad doorgaans wel degelijk als verzoeking van den satan. De bede 'verlos ons van den Boze' is voor

ons, denk ik, geen louter nazeggen van wat Jezus ons leerde, maar komt uit een hart dat den duivel uit bittere ervaringen van nabij kent. Nu is het opvallend, hoeveel aandacht het NT schenkt aan de wereld der geesten, boze zowel als goede. Nee, niet dat we een volledig beeld ervan krijgen. Niemand van ons is in staat met behulp van de bijbelse gegevens haarfijn uit te leggen, hoe die wereld in elkaar zit en wat zich daar afspeelt. En toch: niet enkel uit *terloopse* opmerkingen blijkt, hoezeer iemand als Paulus zich geregeld bewust is geweest niet alleen van het *bestaan* van geesten, maar ook van *onze verhouding tot hen*. Denkt u maar aan 1 Cor. 6, waar hij een gemeentelid bestraft dat in een ruzie met een broeder recht zoekt bij ongelovigen. Paulus vraagt dan (v. 3): „Weet gij niet, dat wij over engelen oordelen zullen?” (Tussen haakjes: bent u zich dat nog bewust?) Ook afgezien van zulke zijdelingse zinspelingen stelt de apostel de geestenwereld in zijn verhouding tot ons, gelovigen, ook wel heel *opzettelijk* aan de orde, en geeft in forse lijnen het kader aan voor ons geloofsbewustzijn op dit punt. Dát nu gebeurt met name in de brief waaruit onze tekst is gekozen. Het gebeurt eveneens in de daarmee nauw verwante brief aan Colosse. En later, in de tweede generatie christenen, zal de ons verder niet bekende schrijver van de brief aan de Hebreeënen ditzelfde punt nog eens heel uitdrukkelijk en heel breedvoerig aan de orde stellen: hij *begint* zijn brief met de verhouding tussen mensenzoon en engelen te tekenen, en hij wijdt daar twee hoofdstukken aan. Ja, zoals verderop (in hfdst. 10) blijkt, blijft dit thema de brief beheersen. Drie brieven dus maar liefst die uiteindelijk op dit stramien blijken te zijn geborduurd, elk van de drie weer met een eigen toespitsing.

Een eenhoofdig bestuur

Als we nu onze tekst lezen, rijst de vraag: waarom haalt Paulus hier, als hij het heeft over zijn taak als apostel, die geesten in de hemelgebieden erbij? Dat Paulus speciaal door den Heere ervoor bestemd was het evangelie aan heidenen te brengen, is ons bekend: hij spreekt daarover bij herhaling. En wat die blijde boodschap voor de heidenen inhield, is ook duidelijk: hij heeft het pas nog gezegd, nl. in v. 6, dat de heidenen medeërfgenenamen zijn van de belofte in Christus Jezus. Maar wat hebben

die bovenaardse machten daarmee te maken?

Om dat te begrijpen, zullen we even terug moeten naar hoofdstuk 1. Daar komen we ze nl. ook al tegen in de verzen 20-22, waar staat dat God Christus gezet heeft aan zijn rechterhand in de hemelse gewesten boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en alle naam die genoemd wordt, niet alleen in deze, maar ook in de toekomstige eeuw. En Hij heeft alles onder zijn voeten gesteld. En in datzelfde eerste hoofdstuk lezen we, evenals in onze tekst, bovendien van Gods voornamen t.a.v. de bestuursinrichting in de volheid des tijds (v. 10). Helaas heeft het NBG daar, evenals in onze tekst, het desbetreffende Griekse woord niet goed begrepen. Paulus gebruikt een woord dat wij in de vernederlandste vorm nog altijd kennen: 'economie'. Eigenlijk betekent dat 'het huisbeheer'; maar dan wordt het ook in ruimere zin gebezigd van de bestuursinrichting van een stad of van een land. En hiér is bedoeld: de inrichting van het *wereldbestuur*.

Paulus zegt: de Heere heeft mij geopenbaard, wat al van oudsher zijn plan was geweest t.a.v. het wereldbestuur. God wilde nl., als Hij de tijd ervoor gekomen achtte, het bestuur van de wereld, van hemel en aarde samen, weer eenhoofdig maken. De ot tijd had nl. een versnippering van bestuur te zien gegeven. Wat de volkerenwereld betreft, lezen we in Dt. 32, 8.9, dat God Israël voor zichzelf reserveert, maar elk van de andere volken aan een engel toewijst. (Leest u het maar eens na in de Groot Nieuws Bijbel of in De voorzeide leer van ds. Vonk.) En het boek Daniël onthult ons in hoofdstuk 10, hoe de twist tussen volkeren achter de schermen wordt uitgevochten tussen de engelen van die volkeren.

En afgezien van die door God toegevoegde engelen, aan wat voor geesten hadden de volkeren buiten Israël zich zélf bovendien nog verkocht! Voor allerlei gewaande machten, met name ook hemellichamen, bogen zij zich. En Paulus zegt enerzijds wel, dat een afgod niets voorstelt, maar hij zegt er in één adem bij: wat de heidenen aan de afgoden offeren, offeren zij aan de boze geesten (1 Cor. 10, 19.20). Hoezeer het een loos verzinsel is, als ze denken in b.v. de zon met een god te maken te hebben, toch is het een reële, persoonlijke boze geest die hen in de macht heeft en hen ertoe brengt zulke schepselen te vereren

in plaats van den Schepper. Een veelheid van bovenaardse machten dus, waaraan de heidenen onderworpen waren, trawanten van den duivel.

Ook Israël onvrij

Wat een gespletenheid in het bestuur van de wereld. En wat een unieke positie had Israël in vergelijking met de andere volkeren. Ja, en toch: was feitelijk de scheidslijn wel zo scherp? Zeker: Israël was het bijzonder eigendom van den Heere en leefde onder Diens bewind. Zo wou Hij met geen volken hand'len. Maar toch constateert Paulus, dat de vrijheid van Gods kinderen onder het OT beperkingen kende; dat ook zij eigenlijk – zij het in andere zin dan de heidenen – onderworpen waren aan vreemde, bovenaardse machten. Dát horen we in de brief aan Colosse, en ook in de brief aan Galaten. Als er leraren optreden die het onderhouden van de ot spijswetten en van de ot feestkalender verplicht willen stellen, dan zegt Paulus: gaan jullie nu opnieuw die armzalige en machteloze hemellichamen dienen? (Col. 2, 8-23; Gal. 4, 1-11). Deze praktijken gaan in de richting van het aanbidden van zon en maan. (De feestkalender werd nl. uiteindelijk goeddeels bepaald door de stand van deze hemellichamen, denk b.v. maar aan het nieuwe-maansfeest.) Natuurlijk weet Paulus wel, dat er verschil is. Maar hij drukt zich zo kras uit om de mensen wakker te schudden, om hen te behoeden voor een terugvallen uit de vrijheid in Christus naar de gebondenheid van het OT.

Paulus heeft door den Geest scherp leren zien, hoe onvrij ook het leven van den Israëliet was geweest. Hij was zoon en erfgenaam, zegt hij in Galaten, maar verschilde in niets van een slaaf, zolang hij nog minderjarig was, omdat hij werd bevoogd door de wet (4, 1.2). Of het dus goede – of in elk geval ten goede bedoelde – machten waren, waaraan hij als Israëliet zich moest onderwerpen, of boze, waaraan hij zich als heiden met zijn verduisterd verstand onderwierp, in beide gevallen was de mens slaaf van machten in de hemelse gewesten. En dat was de wereld op zijn kop. De mens, aan wien God heel zijn schepping had onderworpen, was dienstbaar geworden aan geestsmachten die eigenlijk hem hadden moeten dienen. Knechten te paard en zonen te voet. De caricatuur van Ps. 8.

Herstel van de wereld van den beginne

Wel, aan die volkomen scheve toestand is God nu in Christus een einde komen maken. Niet weer aan engelen heeft God de wereld die

komen gaat onderworpen, zegt de Hebreeërbrief-schrijver (2, 5). Nee, want Ps. 8 noemde toch *den mens* als degene aan wiens voeten God alles – maar dan ook alles, zonder uitzondering, had onderworpen? En dat gaat nu echt gebeuren. De *totale* onderwerping, nee, die is er nog niet. Maar het begin is er in Jezus Christus. Hij, de nieuwe mens, de mensenzoon uit Dan. 7, de tweede Adam, is wel tijdelijk ook zelf aan engelen onderworpen geweest, omdat Hij lijden en sterven moest, maar is nu verheven in Gods troon. En Hem moeten nu alle engelen dienen.

Dat is het dus, wat alle drie brieven (Efeze, Colossenzen, Hebreeën) ons willen duidelijk maken: God is bezig de wereld van den beginne te herstellen. Hij redt niet maar mensenzielen door Jezus, maar Hij maakt in Hem een nieuwe schepping. En Hij begint met die schepping onder één hoofd te plaatsen, nl. onder den mens Jezus Christus. In de brief aan Efeze werkt Paulus dat uit in deze richting, dat hij aanwijst, hoe in dezen nieuwen Mens naast den jood ook de heiden is opgenomen. Dáár heeft de apostel bij het spreken van overheden en machten in de hemelse gewesten, die door Christus zijn overwonnen en aan zijn zegekar gebonden (4, 8) dan ook vooral de *boze* machten op het oog, die de heidenen verleid hadden tot hun zedeloos leven. Leest u maar het begin van hoofdstuk 2: „Ook u, hoewel gij dood waart door uw overtredingen en zonden, waarin gij vroeger gewandeld hebt overeenkomstig de stijl van deze wereld, u richtend naar den overste van de macht der lucht, van den geest die nu werkzaam is in de kinderen der ongehoorzaamheid...”. En straks, in hoofdstuk 6, komt Paulus daar nog eens op terug (v. 12) „wij hebben niet te worstelen tegen bloed en vlees (d.w.z. tegen mensen), maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in de hemelse gewesten”. In de brief aan Colosse daarentegen legt hij meer het accent op het onttronen door Christus van de machten die *Israëls* leven in het dwangbuis van spijswetten en feestvoorschriften hadden gekluisterd. (Zie met name 2, 15: „Hij heeft de overheden en machten ontwapend en openlijk te kijk gezet na zijn overwinning op hen door Christus”, waarop onmiddellijk volgt: „Laat dus niemand u oordelen inzake eten en drinken of op het stuk van een feestdag, nieuwe maan of sabbat...”. Zij behoeven niet meer te rekenen met grootheden met wie Christus voor goed heeft afgerekend.)

Christus – en wij in Hem – de nieuwe mens

Er komt een nieuwe *schepping*. Maar Gods orde van scheppen is ditmaal anders dan in Gen. 1: het eerste schepsel is nu de nieuwe mens, terwijl in de eerste schepping de mens het laatst geschapen was. En over dat eerste nieuwe schepsel gaat het in Efeze. Hoort u maar: Het is Gods geschenk, dat wij behouden zijn door het geloof, zegt Paulus, „want wij zijn *zijn maaksel, geschapen* in Christus Jezus tot goede werken” (2, 10). Het was Christus' bedoeling, zo heet het al verder, „de twee (d.w.z. jood en heiden) in zichzelf tot één nieuwen mens te *schep*pen” (2, 15). De apostel roept ons op (4, 24) „den nieuwen mens (als een gewaad) aan te trekken, die, in overeenstemming met God, *geschapen* is in waarachtige gerechtigheid en heiligheid”.

En die nieuwe mens zijn wij, jood en heiden samen. Ja, maar wij *in Christus*. Ten diepste is Hij de nieuwe mens, het begin der schepping Gods. Zo noemt Hij zichzelf dan ook in de brief aan Laodicea (Op. 3, 14). En alleen omdat wij met Hem één zijn, kunnen ook wij die naam dragen en kan Jacobus van ons zeggen: God heeft ons verwekt door het Woord der waarheid, om zoveel als een begin van zijn schepselen te zijn (1, 18).

Dezelfde benaming voor Hem en voor ons. Zo nauw horen Hij en wij samen. Paulus zegt: zoals bij een hoofd een lichaam hoort, zo hoort de kerk bij Christus (Ef. 1, 22). En een hoofd gaat niet alleen op stap: het lichaam gaat mee. Zo onlosmakelijk is het één aan het ander verbonden. Vandaar dat Paulus zeggen kan in 1, 3, dat God ons met alle geestelijke zegen heeft gezegend *in de hemelse gewesten*. We zijn geneigd te vragen: Wij ook al in de hemelse gewesten? Staat Paulus nog wel met beide benen op de grond? Maar hij weet, wat hij zegt: in 2, 6 lezen we het opnieuw: „God heeft ons met Christus opgewekt en ons mede een plaats gegeven in de hemelse gewesten”. Paulus is goed bij zijn zinnen. Maar hij doorziet, hoe onze situatie is: onlosmakelijk verbonden aan Christus. Had Jezus, toen Hij op het punt stond uit deze wereld heen te gaan naar den Vader, niet zelf bedongen: „Ik wil, dat waar Ik ben, ook zij die Gij Mij gegeven hebt bij Mij zijn om mijn heerlijkheid te aanschouwen” (Joh. 17, 24)? Zijn hemelvaart, Zijn troonsbestijging, is de onze. En van ons geldt wat van Hem geldt: verheven boven alle engelenmachten. Alles, niet alleen op aarde, maar allereerst ook in de hemel, gebracht onder één hoofd: Christus. Alles onder Zijn voeten gelegd, en daarmee ook onder de onze (vgl. Rom. 16, 20).

(wordt vervolgd)

D.W.L. Milo, Nunspeet

Skye Boat Song

Vandaag eens een 'werelds' lied: het lied over de boot, die prins Charles Edward Stuart in 1745 van het eiland Skye naar het vasteland bracht. Prins Charles, kroonpretendent, had getracht de in Engelse handen geraakte troon van Groot-Brittannië voor zijn vader terug te winnen. Het werd een heroïsche opstand van de Schotse clans, die vandaag nog de Schotten zeer hoog zit. 'Bonny prince Charles' scheen met enorm succes tot London te kunnen doorstoten, elke Engelse tegenstand doorbrekend. Maar zijn Schotse officieren waren beducht voor de lange verbindingswegen en wilden eerst het leger reconstrueren, alvorens naar London door te stoten. Ze trokken dus terug toen de eindoverwinning al in zicht was. De protesterende prins Charles kwam als laatste in Schotland terug.

Wat hij had voorzien gebeurde. De Engelsen konden intussen hun troepen ordenen en de Schotse adel werd in Culloden (bij Inverness) vreselijk verslagen. Prins Charles – enige tijd op het eiland Skye verborgen en, ondanks de fabelachtige prijs van £ 30.000 op zijn hoofd, nimmer verraden – moest, verkleed als kamermeisje van een adellijke Schotse dame, naar Frankrijk vluchten. De nostalgische Schot zingt nog altijd met heimwee over deze vlucht, die de laatste kans op Schotlands onafhankelijkheid in rook deed opgaan.

Hoewel dus een politiek-historisch lied, wordt de melodie van Skye Boat Song ook graag in de kerk gebruikt; voor een geestelijke tekst uiteraard, maar toch even buiten ons boekje. En ook deze melodie is geput uit de vijftoons- of pentatonische ladder. Een lied dat u, een halve toon hoger, op de zwarte toetsen van uw klavier kunt spelen. En doet u dat maar; u zult onder de indruk komen van de Schotse nostalgie; ook ervaart u het zesachtste ritme van de barcarolle, het boot-lied. We kunnen nooit zeggen: sorry, ik ben niet muzikaal, pentatonisch-en-

zo gaat boven mijn pet. U zet de televisie ook niet af, wanneer die u zijn wijsheid over onverzadigde rechtsdraaiende vetzuren tracht te verkopen. Nu maken die vetzuren u niet wijzer – maar iets te weten van onze kerkzang is nooit weg.

Woestijnvolk

De Israëlieten op hun 40-jarige woestijnreis waren niet de enige eigenaars van de vijftoonsladder. Zoals reeds gezegd brachten ze die kennis van de pentatonische reeks mee uit Egypte; dat hun trouwens alle cultuur leende, inclusief de bouw van een Godshuis, van zilveren trompetten en van offerdienst. Alleen exclusief de kennis van de Heere, die zich aan Mozes openbaarde als de God van hun vaders. Gods volk verlaagt zich immers niet door van de wereldse cultuur gebruik te maken – het heft die cultuur wel op, door ze voor de dienst van de Heere te mobiliseren.

Maar de kennis van deze 5 tonen en hun onderling verband, de middelpuntzoekende en middelpuntvliedende tendensen in elke melodie, bestond verder dan Egypte. Ook in China bijvoorbeeld gebruikte men in de oudheid dezelfde vijf tonen (en geen halve trappen); maar ook de Kelten, immers nazaten van Efraim, brachten de pentatonische ladder mee naar Europa; waarmee ze de basis legden voor alle Europese en andere Westerse muziek.

Om compleet te zijn: er is nog een andere 5-toons-reeks, die wél halve trappen kent. Het is de reeks b-c-e-f-g (si-do-mi-fa-sol), die in Japan en Indonesië bij de gamelang wordt (werd) gebruikt. Het staat vast – en de Joodse musicoloog prof. A.Z. Idelsohn heeft het aangetoond – dat alle Psalmen tot in Davids tijd werden gezongen op de tonen, welke nu op ons klavier de zwarte toetsen heten. Idelsohn heeft in tal van geïsoleerde synagogen – van Yemen bijvoorbeeld – psalmo-

dieën opgenomen en met moderne synagogale zangen vergeleken. Hij stelde vast dat het gregoriaans de voortzetting is van de oudtestamentische psalmzang.

Continuïteit

Dat moet voor ons kerkvolk toch een verrassing zijn? Dat de Geneefse melodieën, laatstelijk in 1562 in opdracht van Calvijn vastgesteld, ten nauwste samenhangen met de levitische koorzang uit Davids tijd? Er is vergaande continuïteit in de eeuwige kerkzang. Het nieuwe element dat Calvijn aanbracht was: dat heel het kerkvolk zijn aandeel in de nieuwtestamentische kerkzang kreeg. Niet langer waren het de levitische zangers en speellieden, die de toon voerden. Alle gelovigen, koningen, profeten en priesters, werden bevorderd tot kerkelijke zangers en speellieden! Maar de teksten bleven dezelfde. Het muzikale materiaal bleef hetzelfde. De eeuwenoude lofzangen Israëls werden, aangepast aan het moderne culturele besef, voortgezet in samenspel met de kerk aller eeuwen.

Dat moderne culturele besef is een apart hoofdstukje waard. Want de 5-toons ladder, die in wezen bewaard bleef, is in de loop der eeuwen wel uitgebreid met enkele tussentonen.

Grote en kleine terts

Er is aan de melodie van Skye Boat Song nog iets heel opmerkelijks. Het eerste deel (tot aan fine) staat duidelijk in de toonaard F; de tweede helft in de toonsoort d. Aangezien na het 2e deel het eerste herhaald wordt, krijgen we de tegenstelling F-d-F. Voor het eerste deel kiezen we de hoofdletter, want dat deel noemen we F grote terts; het tweede in d schrijven we met een kleine letter: we noemen dit namelijk kleine terts.

Moeilijk? Helemaal niet. Wanneer F de hoofdtoon is, dan is de terts van F

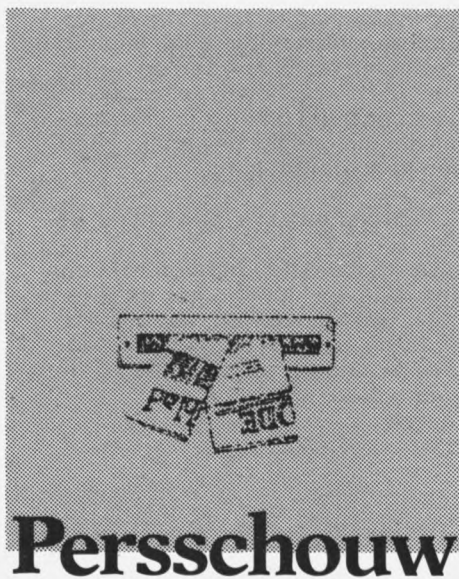
Skye Boat Song

(terts betekent derde) een A. En nu de afstand van F tot A 4 halve tonen bedraagt spreken we van een grote-terts-toonsoort. In het tweede deel overheerst de d, wier terts een f is; en de afstand van d tot f is niet 4 maar 3 halve tonen. Ineens wordt duidelijk dat een stuk in een grote-terts-toonsoort vrolijker, of zonniger, of krachtiger klinkt – dan een stuk in een kleine-terts-toonsoort; de laatste klinkt droeviger, of ernstiger of schaduwwijker. U mag het noemen zoals u wilt. De Fransen spreken van majeur en mineur (groot en klein), de Duitsers van Dur en Moll (hard en zacht). Alles wat u onthoudt is: wanneer de terts (derde vanaf do) 4 halve tonen hoger ligt spreken we van een grote terts; wanneer de terts (derde vanaf re) slechts 3 halve tonen telt noemen wij het stuk kleine terts of mineur.

Ai, dat was even een nummertje theorie. Maar het invullen van een belastingbiljet is veel en veel moeilijker. En het voorgaande is bovendien de sleutel, om de aard van onze psalmwijzen te gaan verstaan. *Met dit stukje theorie gaat een wereld voor u open.*

Iets over K. Schilder (III) – slot

De vorige keer hebben wij het oekumenisch karakter van Schilders kerkelijk optreden benadrukt. Wij willen daarover ook in dit artikel nog het één en ander opmerken. K. Schilder begeerde na de vrijmaking een kerk, naar hij zelf zei, zo breed als vóór 1944. Als man van de smalle geloofsweg koos hij niet voor

een smalle kerkweg! Hij heeft ook nooit gezegd, dat hij met een bepaald persoon niet meer in één kerk wilde zitten. Hij kon heel goed met een man als H.N. Ridderbos deel uitmaken van één kerkgemeenschap. Een menselijke selektiedrang is nl. in strijd met de norm, die geldt voor de vergadering van de kerk. Het moet voor Prof. Schilder heel wat geweest zijn te worden beticht van kerkelijke scheurmaking terwijl hij met heel zijn hart de kerk als totaliteit wilde vasthouden. Het streven naar het gestalte geven aan de ware oekumene zag K. Schilder direkt betrokken op de nadering en verwachting van de jongste dag. Hij geeft daarvan ook getuigenis in zijn reeds eerder geciteerde rede: „Uw oecumenische taak”: „Laat ons hiermee besluiten. Wij hebben enkele jaren geleden veel gehoord van een 'beweging', de NSB. Ze gaf parolen uit, maar niet het Woord. Parolen, geen belijdenis. Bedenkt gij, dat het Rijk der hemelen komt met kracht, doch alleen in de eenheid van belijdenis. Voegt u maar rustig als de katholieke meisjes van Nederland onder uw Oecumenischen Herder. Hij komt, Hij komt, om d' aard te richten, de wereld in gerechtigheid. Zijn Geest is al negentien eeuwen lang bezig de druiven in den wijngaard van de 'oecumene' rijp te stoven. Schoffelt als zijn werksters ('zwart doch liefelijk') de paden in dezen Zijnen wijngaard en vangt voor Hem de vossen, die den wijngaard bederven.” (a.w. p.14). De aangehaalde woorden uit Psalm 98 (uiteraard Oude Berijming) waarin de gemeente de belijdenis van de komst van de Here vertolkt treffen wij ook aan als thema, dat als uitgangspunt diende voor een oudejaarsartikel in 'De Reformatie' van 29 december 1933. Ook toen werd het verlangen naar de wederkomst van de Heer in de kerk op een laag pitje gezet. K.S. benadert het ontstellende hiaat in de verwachting van de parousie van de Christus op een pastorale manier en schrijft daarover in het genoemde Reformatieartikel o.a. het volgende: „Dat Christus **wederkomt**, dat moet ons evenzeer verlangen doen, als Christus' **eerste** komst de gelovigen verlangen liet naar wat zij brengen zou. Wij zouden heel wat preekmotieven kwijt raken, als we ons Abraham, en Jesaja, en de 'rest der verkiezing' moesten voorstellen, even bedrukt 'opkijkende' tegen Christus' eerste komst, als wij het doen tegen zijn tweede. Of, als zij die eerste komst alleen maar hadden gebruikt als troostmotief tegen dit, en dat, en nog iets. Abraham heeft zeer verlangd, dat hij Mijn dag zou zien... Misschien zegt iemand: ja, maar die gelovigen van de 'oude dag' konden gemakkelijker naar de **eerste** komst verlangen dan wij naar de **tweede**. Want de **eerste** komst was **middag**, de tweede, die betekent: **avond**.” Schilder vraagt

dan vervolgens: „**Is het wel waar**, dat Christus' wederkomst een **avond-akte** is van de dag des Heeren? Het is waar voor wie direct weet, dat het woord 'avond' hier **iets heel anders** betekent, dan in alle andere gedachten-verbindingen, waarin wij het woord gebruiken. **Voor ieder ander is het níét waar**. Als ik van een 'avond' spreek, denk ik aan een voorlopige ondergang, waarop weer een nieuwe opgang zal volgen. Een avond, dat betekent voor elks besef: een overgang naar een **andere morgen**.”

Tot slot merkt K.S. in zijn artikel op: „Zegt de aannemer, als de meiboom in de kap staat: nu is het avond, de avond in de bouw? Hij wrijft zich in de handen en steekt de vlag uit. Zegt de christen: het is 'avond', als de Bruidegom komt, om het feest der eeuwig-groene 'lente' te beginnen? Zo hebben wij de eerste en de tweede komst van Christus niet te onderscheiden als middag- en avondkomst. Wil men onderscheiden: welnu, de eerste was zóveel eeuwen vóór het hoogtepunt, de voleinding, de doelebereiking, de tweede is die zelf. Ga nu van Christus en zijn wederkomst eens uit. Dan zal de avond morgen worden, dan wordt de hoop vervuld, dan wordt het doel bereikt, dan is de weemoed groot.

Dan klaagt een levend mens wel over zijn zonde, maar niet meer over de geschiedenis, en het geschieden. Want slechts daarin kan hij, en kan zijn kerk, en kan zijn Koning – o wee, daar noem ik weer de Eerste aan het eind – deel hebben aan de verlossing, de uitdrijving van de zonde.

Hij komt, Hij komt om d' aard te richten.

En daarom heeft Hij in zijn grote genade zich weer een jaar lang jubelend gehaast naar ons, zijn... pruttelaars.”

Het is goed deze dynamische woorden van deze begaafde dienaar van God, die zijn krachten verteerd heeft ten behoeve van de bewaring en vermeerdering van Christus' kerk, diep op zich te laten inwerken!

Enschede

O. Mooiweer

J. Plantinga, Groningen

''Laat heel de aard' een loflied wezen.'' (deel 2)

Kunnen wij als christenen, als kerk in deze wereld het verlossende woord spreken? Vraagt God niet te veel van ons? Hier geeft het Nieuwe Testament ons het antwoord. Daar worden wij gewezen op Jezus Christus, de Zoon van God. Hij was volop ''mens''. In Jezus zien wij wat God met de mens bedoeld heeft. In die éne mens, Jezus Christus, wil de Here ons mens – zijn redden. Jezus wil ons de zin en het doel van het leven geven. Zijn genade doet ons weer beantwoorden aan het mens – zijn. Jezus herstelt de mislukte mens tot rentmeester van God, die een zegen mag en moet zijn voor de wereld. Vanuit dit Evangelie, zullen wij er aan mee moeten werken dat de aarde, Gods aarde, beter bewoonbaar en leefbaar wordt, dat levensgeluk en welvaart toenemen, ook van achtergebleven gebieden. Als christenen zullen we vooraan staan als het er om gaat, dat we daar zelf een stap voor terug moeten doen en daar zelf voor moeten inleveren. Christen-zijn in deze wereld vraagt elke keer opnieuw van ons, dat we vooraan staan, als het gaat om antwoorden en oplossingen te zoeken op vragen, die in onze tijd op ons af komen. Martin Luther King heeft eens gezegd, dat veel christenen meer op een thermometer dan op een thermostaat lijken. Het beeld is duidelijk. Een thermometer geeft de temperatuur aan, verder gebeurt er niets. Een thermostaat reageert ook op die temperatuur. Als de kamertemperatuur te hoog of te laag is dan gebeurt er wat. Een thermostaat legt zich niet neer bij het feit, maar verandert de te hoge of te lage temperatuur.

Nu: de Here vraagt van ons, dat we als een thermostaat reageren op de temperatuur van de samenleving.

Wat is nu de taak van de kerk in dit opzicht? Wat vraagt de Here van ons, als leden van Zijn Kerk?

Nu: aan de kerk is de opdracht gegeven om het Woord van God in deze wereld te verkondigen. En het Woord van God heeft ook een boodschap voor ons samenleven in de maatschappij. De kerk moet laten zien, dat het ook vandaag de moeite waard is om te leven naar Gods geboden; dat het de samenleving ten goede komt, wanneer het Evangelie Zijn stempel zet op de maatschappij. De kerk zal haar leden moeten stimuleren om in de politiek actief te zijn. Zij zal in prediking, catechese en pastoraat ook aandacht moeten

geven aan de vragen die vandaag aan de orde zijn en die vragen zijn niet gering. De wereld problemen zijn beslissend voor ons handelen. Heel onze welvaart is gebaseerd op een onrechtvaardige verdeling van rijk en arm. Juist de kerk zal de normen van Gods Woord moeten aanleggen.

De kerk zal zich moeten onthouden van concrete politieke uitspraken. Dat is niet de taak van de kerk, maar van de politiek. Maar christen-politici mogen van de kerk verwachten, dat zij vanuit de kerk gevoed worden om als christen in de politiek werkzaam te zijn. En christen-politici moeten zich willen laten voeden vanuit de kerk. De kerk zal zelf in haar werk een voorbeeld moeten zijn en zij dient ook in dit opzicht een stad op een berg te zijn. In Duitsland hebben kritische meubelmakers teleurgesteld gereageerd op het besluit van hun kerk om biechtstoelen te laten maken van tropisch Limbahoout. Terwijl de Bundesbahn geen tropisch hout meer gebruikt voor treinstellen, doet de kerk het wel, alleen omdat het mooi is. Is het in onze tijd verantwoord om peperdure kerkgebouwen te bouwen, terwijl het geld zoveel beter kan worden gebruikt? Kunnen we in ons kerkelijk werk niet bezuinigen op reiskosten, waarbij geld vrijkomt voor andere doeleinden, en waardoor we meewerken aan het goed beheer van het milieu? Zijn wij in ons persoonlijk – en gezinsleven bereid om verantwoord om te gaan met Gods eigendom? Zijn we milieu bewust bij onze inkoop? Willen wij luisteren naar Gods aanwijzingen in de Schrift als het gaat om de besteding van ons geld?

Vaak wordt gevraagd: wat zet dit nu voor zoden aan de dijk in de grote wereldproblematiek? Maar dit vind ik geen relevante vraag. De kerk zal, hoe klein ook, een voorbeeld, een teken van hoop mogen zijn. Onze boodschap is alleen dan geloofwaardig als we zelf ernst maken met deze boodschap.

Wat zou het goed zijn als in onze gemeenten groepen, kringen van mensen ontstaan, die zich samen bezinnen rond de schrift op de vragen rondom verantwoord rentmeesterschap en die anderen adviseren en motiveren.

Ik wil besluiten met de vraag, die velen stellen: wanneer wij zó sterk met het samenleven in deze wereld

bezig zijn, zijn wij dan niet gelijk aan hen die denken dat het paradijs op deze aarde te verwezenlijken is? Wordt de kerk dan niet een aktiegroep, die al het heil van deze wereld en van de menselijke aktiviteit verwacht?

En is het niet om moedeloos te worden om te zien, hoe weinig de mens aan de problemen kan veranderen? Is het geen water naar de zee dragen?

Daarop wil ik zeggen: de kerk moet de grootste illusie aller tijden aan de kaak stellen, dat het Koninkrijk der Hemelen tot stand zou komen als praktisch resultaat van ons handelen. De Bijbel laat daarover geen misverstand bestaan: het nieuwe Jeruzalem zal uit de Hemel neerdalen. Het zal een Goddelijk initiatief zijn. Maar het betekent niet dat ons handelen hier van geen betekenis is. In het boek Openbaringen lezen we van het Nieuwe Jeruzalem: de eer en de heerlijkheid der volkeren zullen in haar gebracht worden. Luther moet hebben gezegd: als ik zou weten, dat Jezus morgen terugkomt, dan ga ik vandaag mijn tuin nog harken, die moet er netjes uitzien. Bijbels rentmeesterschap bevrijdt van kramp. Bijbels rentmeesterschap is gehoorzaam aan Gods normen en richtlijnen, in de kracht van Jezus, uit dankbaarheid bezig zijn met deze aarde, die ons ter bewoning gegeven is, totdat Hij komt.

''Laat heel de aard' een loflied wezen''.

Maar met dat lied moeten wij beginnen. U in uw klein hoekje en ik in 't mijn. Geve onze God, dat ons lied anderen er toe brengt om dit lied mee te zingen, zodat het één groot koor wordt!

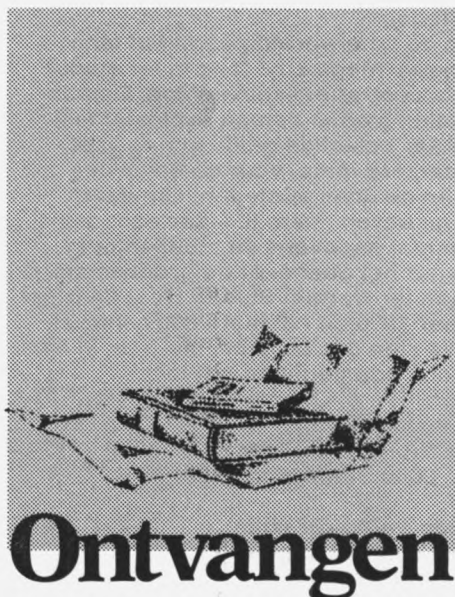
Jeannette Westerkamp-Stegemann

Post uit Rwanda

Foto

Heb jij wel eens een foto van jezelf gezien? Natuurlijk? Nou, zo natuurlijk is dat niet hoor. Luister maar eens. Mijn vader en moeder kwamen op bezoek. De opa en oma van Jonathan, Matthijs en Gersom. We hadden elkaar al heel lang niet gezien, want Rwanda is heel ver van Nederland. Je moet met het vliegtuig en dat is heel duur. Een kaartje om heen en terug te gaan kost ongeveer tweeduizend gulden. Daar moet je een tijd voor sparen, zelfs als je een groot mens bent. Maar mijn vader en moeder hadden het er best voor over. Ze wilden graag kijken hoe wij hier leven en wonen en werken. Daar schrijf ik wel over in brieven, maar dan voel je toch niet echt hoe het is. Nu hebben ze het zelf meegeemaakt en het is net of we nu niet meer zo heel ver uit elkaar wonen. Maar goed, ik zou over foto's praten. Luister. Mijn vader en moeder maakten foto's, erg veel foto's. Ze wilden van alles een foto hebben om thuis te kunnen bekijken en aan anderen te laten zien.

Ze maakten foto's van ons huis, met ons erin natuurlijk, van Jonathan en Matthijs op school, van Gersom en mij in de keuken bij het brood maken, van Dick terwijl hij les gaf en van nog veel meer. Mijn moeder wilde ook een foto maken van mij met de groenteman, die met een grote mand achter op zijn fiets bij ons huis komt. „Mag het?“, vroeg ze aan de groenteman. „Jawel, maar dan wil ik ook een foto“, zei de man. „Ik zal een sturen“, beloofde mijn moeder en -klik- we stonden erop. Het duurde een hele tijd voordat we de foto zagen. Eerst moesten de fotorolletjes mee naar Nederland. Bijna elke dag vroeg de groenteman: „Hebt u al een foto voor me?“ en elke keer zei ik: „Nee, dat duurt wel even hoor.“ En toen kwamen ze: een dikke brief vol foto's. De volgende dag liet ik aan de groenteman zijn foto zien. Hij pakte hem aan en keek er lang naar. Hij keek naar de foto en toen naar mij en toen weer naar de foto. „Dat bent u“, zei hij en wees. Toen keek hij nog een lange tijd. Hij keek naar zijn fiets en naar de mand achterop en naar de trui die hij aanhad. Dezelfde als op de foto. Toen begon hij te lachen. „Dat ben ik!“ riep hij uit. Hij had nog nooit eerder een foto van zichzelf gezien en thuis heeft hij ook vast geen spiegels. Hoe moet hij weten hoe hij eruit ziet? Hij was heel blij met de foto en borg hem goed weg.

Drs. J.W. Draijer, Een doodstil doel?

Suicide en pastoraat.
(Pastoraal Perspectief, 11)
88 blz., f 10,75
ISBN 90 6047 929 7
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

**Dr. Ger van Roon,
Protestants Nederland en Duitsland
1933-1941** (tweede druk)
414 blz., f 42,50
ISBN 90 242 4765 9
Uitg. J.H. Kok, Kampen

**Ds. H. Drost en ds. J.W. Roosen-
brand,
Occultisme.**
(Scala-reeks)
63 blz., f 13,75
ISBN 90 6015 840 7
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

**Ds. P.H. van der Laan,
Belijdenissen.**
(Scala-reeks)
88 blz., f 14,75
ISBN 90 6015 841 5
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

**Dr. J. Wesseling,
De Afscheiding van 1834 in Zeeland.**
1834-'69; deel II: Walcheren,
Schouwen-Duiveland, Tholen en St.
Philipsland.
296 blz., f 59,00
ISBN 90 6015 797 4
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

**Mau Kopuit,
Dat heeft mijn oog gezien.**
Het leven in oorlogstijd in krantebe-
richten uit de algemene en joodse
pers 1940-1945.
129 blz., f 35,-
ISBN 90 242 0929 3
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. J.M. Snoek, De Nederlandse kerken en de joden 1940-1945.

De protesten bij Seyss-Inquart; Hulp
aan joodse onderduikers; De motie-
ven voor hulpverlening.
211 blz., f 27,50
ISBN 90 242 0949 8
Uitg. J.H. Kok, Kampen

**Ds. J. Borgdorff,
Tellen of wegen?**
Gezinsvorming in verantwoordelijk-
heid.
(Pastoraal Perspectief, 10)
88 blz., f 10,75
ISBN 90 6047 930 0
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

**Prof.dr. C. van der Meer,
Afscheid van het leven.**
20 jaar denken over sterven en
dood.
222 blz., f 29,90
ISBN 90 242 4861 2
Uitg. J.H. Kok, Kampen

**Martie Dieperink,
God roept de vrouw.**
Over plaats en taak van de christen-
vrouw.
123 blz., f 19,90
ISBN 90 297 0960 X
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

**Drs. P. van Dalen,
Europa, vaderland van morgen?**
105 blz., f 14,50
ISBN 90 336 0290 3
Uitg. De Banier, Utrecht

**Ds. H. van der Schaaf e.a. (redactie),
Jaarboek van de Chr. Geref. Kerken
in Nederland 1990.**
288 blz., f 14,25
ISBN 90 6064 722 X
Uitg. D.J. van Brummen/Buijten en
Schipperheijn, Amsterdam

**Charles Ludwig,
Katie van Bora, de vrouw van Lu-
ther.**
214 blz., f 32,50
ISBN 90 5030 139 8
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

De stad en het Evangelie (1)

Bevolkingstoename

Het is duidelijk dat de wereldbevolking nog steeds explosief stijgt. In de NRC van 14 mei jl. stond een uitgebreid verslag van een bijeenkomst van 'gezinsplanners' uit de diverse landen der wereld. Een paar conclusies uit het rapport dat ze uitbrachten (voor het geval u in deze of andere krant berichtgeving hebt gemist):

In het jaar 2000 A.D. schat men de wereldbevolking op 6,3 miljard, wat een toename van 1 miljard in dit decennium zou betekenen...

„Aan het einde van de volgende eeuw zal de wereldbevolking zijn verdubbeld of zelfs verdrievoudigd. De bevolkingsgroei gaat het snelst in de arme landen. Dit kan rampzalige gevolgen hebben voor het milieu.” Verderop in het verslag in de NRC las ik: „Van de verwachte bevolkingsgroei zal Zuid-Azië 31% voor zijn rekening nemen, Afrika 23%. In Europa, Noord-Amerika en Japan zal de bevolking de komende tien jaar met slechts 6% toenemen.”

Wat 't betekent

Wie de gevolgen van zo'n bericht overzien wil kan zich op vele wijzen laten informeren. Zelf ontleen ik mijn gegevens aan een klein maar alleszins belangrijk boekje, *No Stranger in the City* met als ondertitel 'God's Concern for Urban People' (uitgave Inter Varsity Press en STL-Books, in Groot-Brittannië (1989). Daarin geven negen 'evangelical' schrijvers een alleszins belangrijke en tot nadenken stemmende bijdrage wat we, als mensen – gelovigen – in het Westen met die groei van megasteden aan moeten. Samen met andere informatie (waarover later) is het m.i. onmisbare lektuur voor ons, waarbij voldoende kennis van het Engels dan voorondersteld is.

Steden

In de hele wereld neemt het fenomeen 'mega-city' (zeg maar stadsconcentratie) explosief toe. De aantallen steden nemen explosief toe, maar hetzelfde geldt, in nog veel sterkere mate, voor de bevolking van de diverse steden. Om dat te illustreren neem ik maar eens een aantal gegevens uit tabellen over, waar het gaat over de grootste steden ter wereld. Steeds staat daar het jaar 1990 en het jaar 2000 centraal. We zien dus de groei die men in de komende tien jaar verwacht.

Mexico City
nu: ruim 21 miljoen
in 2000: ruim 26 miljoen

Sao Paulo (Brazilië)
nu: ruim 18 miljoen
in 2000: 24 miljoen

Tokio/Yokohama (Japan)
nu: ruim 17 miljoen
in 2000: 100.000 minder

Calcutta (India)
nu: 12,6 miljoen
in 2000: 16,6 miljoen

Bombay (India)
nu: bijna 12 miljoen
in 2000: 16 miljoen

Noordoost-USA
(Boston, New York, etc.)
nu: 15,3 miljoen
in 2000: 15,5 miljoen

Zo gaat het nog een poos door met de dertig grootste steden.

Conclusies

Wie de cijfers bekijkt kan een paar conclusies trekken:
– er zijn wat stadsconcentraties die ietwat minder grote bevolkingen krijgen. Groot-Tokio wordt ietsje minder bevolkt, in de komende tijd. De Noordoostkust van de VS krijgt iets meer mensen (zo'n 200.000 verwacht men), maar zakt niettemin van de vierde plaats op de ranglijst nu naar de zesde over tien jaar.

– de steden in de arme landen zijn nu al veel groter en groeien ook veel harder dan de nagenoeg alle steden in de meer welvarende delen van de wereld.

Na de grote concentratie van New York en omstreken komt Los Angeles (Californië) op de elfde plaats (ruim 10 miljoen). Over tien jaar staat die regio op de achttiende plaats...
Londen, nummer 13 met 9,5 miljoen, is over tien jaar nr. 27 met 9,1 miljoen.
Moskou (nu nr. 16) is dan nr. 22; Parijs, nu nr. 19, is dan nr. 25. Allemaal voorbijgestreefd door Shanghai, Buenos Aires, Seoel, Rio de Janeiro, Delhi, Kairo, Jakarta, Bagdad, Teheran, Karachi, Istanboel...

– vergelijk de bevolking van een stad als Mexico City (26,3 miljoen dus) of Sao Paulo met 24 miljoen eens met de bevolking van Canada (25 miljoen) of Australië (16 miljoen). En stel je die enorme landen qua afmeting eens voor, naast een overkokende stad! Wie weet, vatten we dan een beetje wat dat betekent. Toen ik in Calcutta was, afgelopen jaar, was ik me erg bewust dat ongeveer onze hele bevolking in die ene stad had kunnen wonen. Die onafzienbare mensenmassa's die voortdurend een verkeerschaos vormen. Je kunt nooit opschieten, waar dan ook. En zelden heb ik me zo volstrekt mistroostig gevoeld als toen ik, gelukkig zonder al te veel haast te hebben, met van het stadscentrum van Bombay naar het vliegveld moest begeven. In mijn taxi ging het tergend langzaam naar mijn bestemming. En overal de uitlaatgassen, de hitte, het kokende metaal, de opstoppingen. Mensen, mensen, waar je je oog ook richtte. Het vereist wellicht een of twee van zulke ervaringen om de omvang van de bestaande (en nog meer de komende) NOOD te beseffen. In onze wereld, waarin Amsterdam, onze 'grote stad' niet of nauwelijks op de lijst van de vierhonderd grootste steden zal voorkomen...

Wat moet je met dit alles, als mens, als christen? Natuurlijk, als westering wil iedereen, denk ik, zo snel mogelijk zo'n gigantische bevolkingsconcentratie aan de andere kant van de globe achter je laten. Weg van het zinderende Bombay, Delhi of Sao Paulo. Maar daarmee zijn ze er nog wel...

In zijn magistrale boek 'The Meaning of the City' zei de Franse christen-socioloog Jacques Ellul (dat al weer zo'n 20 jaar oud is) dat God tegen de stadsstructuur als zodanig is. De stad als stad ligt onder Zijn gericht argumenteerde Ellul. In het door mij geciteerde boekje lees ik (p. 27) dat de geschiedenis leert dat „God has an unending love affair with the city.” Wat is in dezen nu de juiste opvatting? Ik weet het, eerlijk gezegd, aan geen kant. Maar het is wel goed om er een volgende keer verder op door te gaan.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

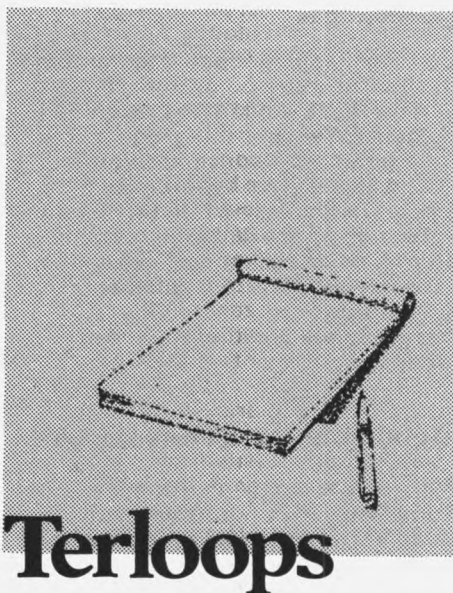
Verkering

„Zo meid, hoe gaat het er mee,” zei een kennisje van me die ik al een tijdje niet gezien had. Ze schoffelde haar voortuintje met afgemeten korte bewegingen.
„Bloeiend,” zei ik en keek naar de grond waar geen onkruid te bekennen was.
„En met jullie?”
Ze haalde haar schouders op. „Mineke heeft weer een vriend.”
„En,” leefde ik mee.
„Weer niets,” zei ze en woude de grond driftig om. Tuinieren is een bezigheid waarbij je je heerlijk uit kunt leven.
„Is die jongen niets, of is hij niets,” vroeg ik onduidelijk, maar ze begreep me wonderwel.
„Een beste jongen, maar een volslagen heiden. En als het geen heiden is, dan is het wel een Mohammedaan,” zei ze somber. „Nooit eens gewoon gereformeerd. Altijd wat bijzonders.”
„Pas op... Je maait je viooltjes af,” waarschuwde ik.
„Soms ben ik gewoon jaloers op de moslims, weet je dat,” zei ze terwijl ze een vergeetmenietje omhaalde.
„Die kunnen tenminste nog eens iets voor hun kinderen regelen. Die voorlaatste van Mineke had al een verloofde in Turkije. Mooi dat hij het uitmaakte met Mineke omdat zijn vader tegen de verkering was. Enfin, dat was tenminste weer mazzel. Ik maakte me al zorgen over hun eventuele kinderen.”

Nu sprak zij een gedachte uit die heel wat ouders met kinderen in de huwbare leeftijd wel eens gehad zullen hebben. En ik moet heel eerlijk zeggen dat het idee ook wel eens in mijn hoofd is opgekomen. Er zit beslist een aardige kant aan. Neem nu eens zo'n 'Ontmoetingsdag', zoals die een paar maanden geleden in Barneveld werd gehouden. Wat zou het plezierig zijn als je oude vrienden, die je tijden niet hebt gezien, eens kon vragen naar het aanbod in zijn of haar gezin. Zo van, ik heb nog een aardige jongen rondlopen, en ik zie dat jij een aller-aardigste dochter hebt.”
Al was het maar omdat je een plezierig stel schoonouders voor je kinderen uit kon zoeken. Dat moet je niet onderschatten. Denk maar eens aan toekomstige verjaardagen. Dan zit je toch mooi ook met familie van de andere kant. En als het goed is, zie je ze een behoorlijk aantal avonden in het jaar.

Ik legde deze overwegingen voor aan mijn vriendin Fieke, want die is

in deze dingen een stuk verder dan ik. Bij ons is alleen Joris stevig aan een vriendinnetje en eerlijk is eerlijk, hij heeft goed uit zijn ogen gekeken. De rest fladdert nog wat, of is te jong voor deze besognes. Terwijl ik dit schrijf kan de situatie veranderd zijn natuurlijk. Dat is het onrustige van de toestand. Fieke ordende net haar keukenkastjes toen ik binnenkwam en haar oordeel vroeg. Ik zei: „Fieke heb jij nu nooit eens de behoefte gehad om iets voor je jongens te regelen. Het lijkt me zo praktisch.”
„Kind... Spaar me,” antwoordde ze.
„Stel je voor dat ze bonje krijgen. Dan is het meteen jouw schuld. Emers verwijten krijg je over je heen.”
Daar zag ik de logica wel van in, maar ik nam node afscheid van mijn idee.
„Je kunt beter bidden,” zei Fieke nog ervaren. En dat nam ik van haar aan.

P.C. v. Wijk, Zaltbommel

Een brief uit 1835

In het notulen boek van de Ned. Hervormde Gemeente te Gameren vond ik de tekst van de brief, die een aantal broeders in 1835 aan de hervormde kerkeraad schreven in verband met hun afscheiding. De brief zelf is niet meer te vinden. De inhoud is als volgt:

Gameren 1835

Wij ondergetekende Litmaten En aanhangers der ware Christelijke Gereformeerde Kerk verklaren bij deze dat wij ons vrijwillig van sedert agttien hondert zestien bestaande zoogenaamt Hervormt genootschap en ons op gront van Gods woort en de daarmede in alles overeenstemmende formulieren van Eenighijdt der christelijke gereformeerde kerk vereenigt met en aansluiting aan alle ware gereformeerden, waar de Heere die ook gelieft te vergaderen, en verlange daarin, dat onze name En die van onse kinderen uit ulieder doop en litmatenboek zal gedaan worden.

(was geteek:)

H. Ruimschoot met vrouw en kinderen
C. V. Haaften
Christoffel van den Anker
W. van Haaften W.zoon met zijn kijnder
Hendrik Mels van den Oever met Vrouw en kint
Hendrik van Beusekom
Willem van Haaften
Willem van Liet
Alidas van den Oever
Willem van Alfen Pz
Peter van den Oever
Otto van Tuijl
Otto van Haaften met zijn kinderen
Joh.s. P. van de Werken
Johannis van Eck h.z. met zijn kinderen
Jacob Baijense met zijn kinderen
Willem van der Wal
Johanna van den Anker
Willem Donker

De tekst van de brief loopt niet goed. Het is mogelijk, dat bij het overschrijven fouten zijn gemaakt. De brief werd op zondag 16 augustus 1835 na de morgendienst door de predikant voorgelezen. Er werd besloten aan het verzoek te voldoen, 'schoon diep betreurende de verblinding der menschen en de tweespalt daardoor veroorzaakt...'
Later volgden nog enkele personen, o.a. de penningmeester van de kerk, die echter eerst zijn werk afmaakte en zich daarna afscheidde.
In het 'Ledematen-Boek der Chr. Afgesch. Geref. Gemeente te Gameren' zijn alle namen terug te vinden. Bij o.a. Jacob Bayense en Johannes van de Werken wordt er bij vermeld: 'de vrouw niet afgescheiden'. Ook toen liepen de geschillen dwars door de gezinnen.

F. van Deursen, Wezep

Barmhartigheid in de Thora (1)

Aanwijzingen voor het diaconaat

Referaat voor de Centrale Diakonale Conferentie van de Nederlands Gereformeerde Kerken op zaterdag 4 november 1989 te Amersfoort.

Geloofd zij de Vader der barmhertigheden

Barmhartig en genadig is de HERE,
lankmoedig en groot van goedertierenheid;
Gelijk zich een vader ontfermt over zijn kinderen,
ontfermt zich de HERE over wie Hem vrezen.
Want Hij weet wat maaksel wij zijn,
gedachtig dat wij stof zijn.

Dat leert de Schrift niet pas voor het eerst in Psalm 103, maar zo openbaart de HERE zich al volop in de Thora, de vijf boeken van Mozes, het basisdeel van de Heilige Schrift. Het eerste woord, dat God na de zondeval tot ons sprak, getuigde al van zijn grote barmhartigheid. Want Hij verstootte het revolutionaire mensdom niet voor eeuwig, maar riep: „Adam, waar ben je?” en beloofde voor iemand te zorgen die Satan zou overwinnen. Wij mogen nu weten, dat Gods barmhartigheid zó groot was, dat Hij nog liever zijn eniggeboren Zoon in de dood overgaf dan ons daarin voor eeuwig verloren te zien gaan.

Zó lief had God ons mensenleven! Hoe komt men er toch bij de Wet van Mozes hard te noemen? Ze druipet om zo te zeggen van Gods barmhartigheid. Nu had Hij voor de zondvloed zóveel smart van ons mensen ondervonden, ja berouw gehad dat Hij ons geschapen had, maar toch was Hij zelfs toen nog zo barmhartig dat Hij het menselijke leven niet geheel en al vernietigde. De ark op de zondvloed-oceaan verkondigde niet alleen Gods toorn, maar ook zijn mededogen. Het zondige mensdom werd niet geheel en al vernietigd.

En wat dacht u van Gods genadeverbond met Abraham, waarin ook wij met ons voor- en nageslacht geboren zijn? Is dat vooral geen roerend bewijs van zijn barmhartigheid? Hij beloofde ons daarin niet alleen: „Ik ben uw God”, maar legde dat bovendien bij verdrag met ons vast, zodat de gelovigen nu op zijn barmhartigheid mogen rekenen.

Toen Hij in de woestijn voor Mozes zijn naam uitriep, openbaarde Hij zich ook als „barmhartig en genadig, lankmoedig, groot van goedertierenheid en trouw (–), die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft...”, Ex. 34:6v. Zó wilde Hij bij zijn volk bekend staan en zo werd zijn faam ook door de eeuwen heen.

Hij was barmhartig voor de slavin Hagar, toen ze het sterven van haar kind niet kon aanzien, Gen. 21: 8-21. Hij zorgde voor Jozef in de gevangenis. Toen de Israëlieten in Egypte het uitschreeuwden van ellende raakte Hem dat diep, want het waren Abrahams kinderen! En toen Hij hen verlost had en zij Hem in de woestijn telkens treiterden door hun ongeloof, won zijn barmhartigheid het toch steeds weer van zijn toorn. Morden ze brutaal om vlees? Goed, Hij zou voor vlees zorgen, Ex. 16:22, Num. 11:31 v.

Ja, op welke bladzij spreekt de Thora eigenlijk niet over Gods barmhartigheid? Wat verkondigde het zoenbloed op de altaren anders dan Gods diepe medelijden met zondige mensenkinderen, die de hoogste straf verdiend hadden? Al zijn geboden en inzettingen zijn mede ingegeven door zijn Goddelijke barmhartigheid, zoals ik straks nader zal aanwijzen.

Dit eerst over Gods barmhartigheid. Nu de onze!

Weest barmhartig, gelijk uw Vader barmhartig is

De Here Jezus gebod ons immers in zijn Bergrede de barmhartigheid van de HERE God in ons leven *na te volgen*. „Weest barmhartig”, sprak Hij, „gelijk uw Vader barmhartig is”, Luk. 6:36. Daarmee leerde Hij niets nieuws, want dat had de HERE zijn volk in de Thora van Mozes reeds op allerlei wijze op het hart gebonden: „Weest barmhartig, want Ik ben barmhartig!” Dat geldt ook volop van de Tien Woorden.

Al Gods geboden zijn barmhartigheid

Wat zijn die tien grondregels van het Koninkrijk Gods doorgeurd van Gods barmhartigheid, juist omdat ze zo heilzaam voor ons zijn. Satan zaait eeuwig haat en verwijdering; hij is uit op onze dood. Maar God gunt ons het leven, dat blijkt ook de fundamentele eis die God stelt in de Tien Woorden: „Heb Mij lief boven alles en je naaste als jezelf. Daarmee kijken we God als het ware in zijn barmhartige Vaderhart.

Probeer u zich die eerste hoorders van de tien geboden eens voor te stellen: magere, afgebeulde vaders en jongens, die drie maanden tevoren nog in de hete steenbakkerijen

werden afgeranseld. Om hen heen pyramiden van dode farao's. Op straat de grijnzende tronieën van sphinxen en andere Egyptische afgodsbeelden. En nooit een dag rust, almaar ploeteren. Hoeveel jaren nu al?

Wat zullen deze stakkerds dan hemelse muziek beluisterd hebben in de Tien Woorden! Daar klonk Gods liefde voor het gekneusde en gebroken mensenleven. 't Was ook uit barmhartigheid dat Hij hun de harde afgoden- en beeldendienst verbood. En omdat Hij zo'n diepe afkeer had van slavernij, gebod Hij Israël niet alleen zijn zoon en dochter, maar ook zijn personeel, gastarbeiders, ja zelfs ossen en ezels wekelijks een volle dag vrij te geven. Zo beschermde Hij in het 5e gebod het Israëlitische gezin, in het 6e zijn leven, in het 7e zijn huwelijken, in het 8e zijn bezittingen en in het 9e zijn rechtspraak. En de barmhartige Wetgever was zó overtuigd van de heilzame werking van zijn geboden, dat Hij er later meer dan eens van zei: „De mens die ze doet (gewoon, gelovig in praktijk brengt), zal daarvoor leven” (= een beter leven hebben), Lev. 18:5, Ezech. 20:11, 13,21. Dit eerst over de Tien Woorden in het algemeen.

Het verbondsboek, Ex. 20: 22-23:33

Om Israël nu te leren hoe het deze grondregels zou moeten toepassen, gaf de HERE er meteen een korte verklaring bij. Deze eerste toelichting van de Tien Woorden vinden we in Exod. 20:22-23:33. We noemen dit Schriftgedeelte *het Verbondsboek*, Ex. 24:7. De HERE heeft dat op de berg eerst aan Mozes bekend gemaakt en die heeft het later aan Israël doorgegeven.

Daarmee ontvingen zij geen puur godsdienstig boek, dat uitsluitend handelde over godsdienstige dingen zoals kerkgaan, offeren, bidden en dergelijke. Gods verbond omvatte heel Israëls leven en daarom gaf Hij niet alleen aanwijzingen over altaren, maar ook voor het geval iemand zijn slaaf een tand had uitgeslagen. Of vergeten had het deksel op zijn put te leggen, zodat het dier van een ander er in gevallen was. Of de ezel van zijn naaste in elkaar zag zakken. Of verzocht werd wat geld te lenen. Alles wat de HERE daarover leerde, was doorgeurd van zijn liefde en barmhartigheid. Twee voorbeelden daarvan uit het Verbondsboek:

Stel u voor, een vrije Israëliet is in zware financiële moeilijkheden geraakt, zelfs zo erg dat hij zich voor lange tijd als 'dienstknecht' (èbèd, iets tussen dagloner en lijfeigene in) alleen tegen kost en inwoning heeft moeten verhuren. Hij kan zich dus nooit opwerken. Wat gebod de HERE nu in zijn barmhartigheid ontrent zo'n man? „Zul je hem na zes jaar als vrij man laten gaan?” En Mozes voegt daar in Deut. 15 nog aan toe: „En zul je hem dan vooral niet met lege handen wegsturen? Geef hem een royaal afscheidsgeschenk mee: wat schapen en geiten en een hoeveelheid graan en wijn. Want denk er om, hij mag evengoed delen in de welvaart die God u gaf als u. Vergeet in zo'n geval vooral niet dat jullie van huis uit zelf ook vrijgelaten slaven bent”, Deut. 15:14v. Wij zouden zeggen: Welgestelde Nederlander, vergeet niet dat je eigen grootouders nog armoe hebben geleden! Laat jij dan nu armen delen in de welvaart die God jou schonk.

Het tweede voorbeeld. Iemand heeft zijn dochter als bijvrouw uitgehuwelijkt of verkocht, natuurlijk ook al niet uit weelde. Maar in tegenstelling met een man mocht je zo'n vrouw na zes jaar beslist niet op straat zetten. Evenmin haar als slavin houden of buiten Israël verkopen. Een Israëliet, die mocht haar wel vrijkopen. En als haar man zo weinig voor haar voelde dat hij haar totaal verwaarloosde en ook niet meer met haar sliep, wat dan? De stakkerd maar aan haar lot overlaten? Nee, in zo'n geval mocht ze hem als vrije vrouw verlaten. Zo barmhartig was de HERE voor zo'n arme bijvrouw. Hij verfoeide weliswaar de veelwijverij, maar het feit aanvaardend dat dit kwade instituut nu eenmaal bestond, eiste Hij dat ook daarin nog zoveel mogelijk barmhartigheid bewezen zou worden.

Dit over barmhartigheid in het Verbandsboek.

Deuteronomium over Gods barmhartige geboden

Ik stel u voor nu het boek Deuteronomium eens op te slaan. Daarin heeft God de HERE vlak voor de intocht in Kanaän nogmaals een verklaring gegeven van de Tien Woorden, nu nog veel breder dan die van het Verbandsboek. Ik wil u ook daaruit een aantal voorbeelden doorgeven

waaraan u kunt zien hoe door en door barmhartig de Thora Israëls leven regelde. Ik zou daarvoor het liefst alle Tien Woorden met u naloopen, maar dat valt buiten mijn bestek. Ik doe dus een keus. (Voor nadere studie over dit onderwerp verwijs ik naar C. Vonk, Voorz. Leerlc, Numeri-Deuteronomium).

Het vierde gebod, Deut. 15:1-16:17.

Laat ik beginnen met het vierde gebod. Daarover handelt Mozes in Deut. 15:1-16:17. En wat zegt hij daar wel over de onderhouding van de sabbatdag? Niets! Helemaal niets. Hij onderwijst daar de géést van dit gebod: „Weg met de slavernij! Vrijheid, blijheid!” Daarom plaatst Mozes in zijn verklaring van het vierde gebod onze arme medemensen voorop. Wat betekent volgens hem die barmhartige vrijheid-blijheid-geest van het vierde gebod voor iemand die verarmd is? Daarvoor ontleent hij drie voorbeelden aan het sabbatsjaar. U weet dat Israël dan een heel jaar vakantie mocht nemen. De HERE zou dan wel voor zo'n grote oogst zorgen dat het voor twee jaar te eten zou hebben. Over vrijheid-blijheid gesproken! Hoe zou men in zo'n jaar moeten optreden tegenover iemand die in de schulden was geraakt? Wel, dan zouden zijn schuldeisers hem heel zijn schuld kwijt moeten schelden. Want God had die arme drommel niet uit Egypte verlost om in plaats van een Egyptische drijver nu een Israëlitische achter zich te krijgen. Dat zou in faliekante strijd zijn met de barmhartige geest van het sabbatsgebod.

Natuurlijk had Israël daarmee nog geen hemel op aarde: die krijgen we pas als de Here Jezus wederkomt. Er zou tussen twee sabbatsjaren nog genoeg zorg en verdriet overblijven in Israëlitische gezinnen. Ook materiële nood. Je moest maar als weduwe met een paar kinderen achtergebleven zijn of door langdurige ziekte je bedrijf achteruit zien gaan. Stel u voor dat zo iemand dan aan een gegoede broeder moest gaan vragen hem wat geld te lenen. Zo'n welgestelde Israëliet zou dan eerst 's op de kalender kunnen kijken en bij zichzelf kunnen denken: „Over anderhalf jaar is het sabbatsjaar... Als ik dat geld nu uitleen, kan ik er tegen die tijd naar fluiten...” Zo'n geval brengt Mozes ter sprake naar aanleiding van het vierde ge-

bod. Vindt u 't niet treffend? Want dan kwam het er voor die beter gesitueerde Israëliet op aan zijn arme broeder te helpen in de geest van het sabbatsgebod: Vrijheid, blijheid! „Geef dan royaal”, zei Mozes, „en laat dat geld u vooral niet aan het hart gaan... Want dat is volgens Mozes het vierde gebod: Als je een arme drommel wat kunt uitlenen, doe het dan gul! Ook al staat het zevende jaar voor de deur! De HERE zal je erom zegenen bij alles wat je onderneemt.

Dat was volgens Mozes de geest van het vierde gebod: Barmhartig zijn. Helpen. Geven. Sociale hardheid en schrielheid bestrijden. Royaal zijn voor arme mensen. Doe ze 's een plezier als je kunt. Heeft je 's slaaf zijn diensttijd er op zitten? Maak dan wat moois van het afscheid. Geef hem een flinke gratificatie mee. Laat die arme drommel ook 's een zak wijn in huis hebben. Helemaal in de geest van jullie eigen onvergetelijke ontslag uit de slavendienst in Egypte. Vergeet nooit dat jullie dat vroeger zelf ook waren: arme, afgebeulde, rechteloze en bezitloze slaven. Continu-arbeiders zonder rust of loon. Of zoals onze Here Jezus de geest van het vierde gebod tegenover de harde, wetticistische Farizeëen eens onder woorden bracht: „Barmhartigheid wil ik en geen offerande!”, Matth. 9:13, 12:7. Dit over de evangelische geest van het vierde gebod.

Het zesde gebod, Deut. 20:1-22:12

Nu iets uit Mozes' bespreking van het zesde gebod: „Gij zult niet doodslaan”. Daarover spreekt hij in Deut. 20:1-22:12.

En wat brengt hij daar wel bij ter sprake? Alweer van die verrassende dingen! Dat je een krijgsgevangen vrouw als je haar zat was niet als slavin mocht verkopen. En dat als je twee vrouwen had je niet aan de later geboren zoon van je lievelingsvrouw het eerstgeboorterecht mocht toekennen. En dat als je de weggelopen koe of ezel van je buurman vond, je die beesten niet in je eigen stal mocht zetten. Alsof jij niet wist dat hij ze kwijt was. Opkomen voor de eigendommen van je buurman! Denk er om, van het leven van je naaste moet je afblijven! En dat leven vatte Mozes zo ruim op, dat hij bij zijn verklaring van het zesde gebod niet bleef staan bij letterlijk bloedvergieten, maar dat hij alle leven vergallen, leven onmog-

lijk maken, leven vernielen als zonde tegen het zesde gebod aanmerkte. Je leven, dat is in de Bijbel een heel ruim woord. Daartoe behoort blijkens het boek Deuteronomium ook je kind. Wanneer jij als Israëlitische vrouw je man zijn eerste kind schonk en hij neemt er later een vrouw bij, van wie hij meer gaat houden van jou, zelfs zo dat hij haar later geboren zoon het eerstgeboorterecht verleent, dan komt hij aan je leven als vrouw en moeder. Dan haalt hij daar ruw de kroon vanaf en zet hij daar een wel heel zware domper op. Maar dan zondigt hij tegen het zesde gebod, het gebod van de levensbescherming. Want dan 'vermoordt' hij z'n vrouw, ook al vloeide er geen druppel bloed. Net als dat weggelopen rund of die zoekgeraakte ezel van uw buurman. Een wat juridisch aangelegde Pietje Precies vindt natuurlijk dat zulke dingen onder het achtste gebod vallen („Gij zult niet stelen”), maar Mozes snijdt dit allemaal bij het zesde gebod aan. Het zijn namelijk bestanddelen van het leven van uw broeder en dat leven moet u in alle opzichten beschermen, tot zijn ezel-tje toe. Proeft u Gods grote barmhartigheid? „Buiten God is het nergens veilig, heilig is zijn hoog gebod”, dichtte Vondel. Hij had ook kunnen zeggen: Barmhartig is zijn hoog gebod. Daardoor wil God ons 'leven' beschermen, in de ruimste zin van het woord: ons huwelijksleven, ons gezinsleven, ons gemeentelijk leven, ons maatschappelijk leven. Wat Satan wil, dat weten we. Ons leven moet in alle sectoren kapot. Dood. Vernietigd. Vergald. Verzuurd. Ondermijnd. Onder een domper. Maar Mozes liet ons horen wat God wil: dat ons leven in alle opzichten groeit en bloeit. Daarvoor gaf Hij in zijn grote barmhartigheid zelfs zijn Zoon over in de dood.

(wordt vervolgd)

Marleen Hengelaar-Rookmaaker, Eck en Wiel

Popmuziek: dansen in de muil van de draak (1)¹

(Tekst zoals uitgesproken op de ontmoetingsdag van 31 maart 1990)

De christelijke literatuur over popmuziek

Ik wil vanmiddag kijken of er dingen in de Bijbel staan die op popmuziek betrokken kunnen worden en met name of er richtlijnen te geven zijn wat betreft het omgaan met popmuziek. Ik heb hierbij steeds de jongeren in mijn achterhoofd, omdat vooral zij niet meer om popmuziek heen kunnen. Hoe kunnen we hen begeleiden in een tijd van secularisatie en wat is onze eigen visie? Ik wil beginnen met een paar passages aan te halen uit een recent uitgekomen boekje over popmuziek: 'Rockmuziek, waar vandaan en waarheen?' van Basilea Schlink om te illustreren hoe er meestal in de christelijke literatuur over popmuziek geschreven wordt.

„Op rockconcerten grijpt de godslastering steeds meer om zich heen. Sommige rockzangers zingen niet 'slechts' over zinnelijkheid, seks, drugs, vernietiging, satan en dood, maar brengen ook dingen ten tonele, waarbij Jezus bewust en op een tot dusver ongekende wijze gelasterd wordt. (...) Het schijnt de jongeren niet te storen dat er iedere keer met rockconcerten weer mensen gewond worden, wanneer de menigte in extase raakt en er door de opdringende mensenmassa's zelfs al personen zijn doodgedrukt. En ze vinden het heel gewoon wanneer er bij een rockconcert ernstige ongeregeligheden ontstaan en grote vernielingen worden aangericht. (...) De Beatles hebben al gezegd: „Onze muziek kan emotionele labiliteit, gedragsstoringsen, rebellie en zelfs revolutie veroorzaken.” Er bestaat medisch bewijsmateriaal dat het ritme van rockmuziek ingaat tegen de natuurlijke lichaamsrhythmen. De trillingen van de basgitaar met hun lage frequentie en het opzweepende ritme van de drums hebben rechtstreekse invloed op de hypofyse (hersenaanhangsel). Deze produceert een hormoon dat de seksualiteit beïnvloedt. Door het constante ritme van de rockmuziek raken de hersenfuncties totaal uit hun evenwicht. Het resultaat is een overmatige hormoonproductie die het zedelijk normbesef verzwakt of totaal doet verdwijnen. (...) Wanneer bovendien nog met de befaamde lichteffecten wordt gemanipuleerd, worden alle grenzen van de moraal overschreden. (...) Wanneer er nog

een snellere wisseling van licht en donker plaatsvindt en deze zich over een langere periode uitstrekt, kan iemand de algehele controle over zichzelf verliezen. Daarom is het niet overdreven te zeggen dat rockmuziek gecombineerd met lichteffecten een regelrechte 'verkrachting van het bewustzijn' tot gevolg heeft. (...) De beroemdste en meest succesvolle rockartiesten staan onder satanische invloed. (...) Diezelfde 'hogere macht' wordt in werking gesteld om het publiek te beïnvloeden op een wijze die al veel weg heeft van een hersenspoeling. Via demonische krachten is een rockartiest in staat het onderbewustzijn van de mensen op mediamieke wijze aan te spreken. De beroemde gitarist Jimi Hendrix heeft eens gezegd: „Je kunt mensen met muziek hypnotiseren en wanneer je zo hun zwakste punt hebt geraakt, kun je alles wat je te zeggen hebt in hun onderbewustzijn prediken.” De gevolgen daarvan zijn vandaag de dag duidelijk te zien voor ieder die niet bewust de ogen daarvoor sluit: ongeremdheid, agressie, allerlei vormen van anti-autoritair gedrag, seksuele losbandigheid, het afbreken van het geweten en beschadiging van de persoonlijkheid.”

Dat is nogal wat, wat popmuziek in de schoenen geschoven wordt. Bezit popmuziek werkelijk zo'n macht? Komt dit overeen met onze eigen ervaringen met popmuziek?

Pop en televisie

Waar zou u popmuziek mee willen vergelijken? Ik geef u een aantal mogelijkheden. Met alcohol? Werkt pop verslavend, wil je er steeds maar meer van, brengt het je in een soort roes, zodat je niet meer helemaal controle hebt over wat je doet? Of zou u het willen vergelijken met een kwade, bijna occulte macht, die je in de macht van de duivel brengt en je aanzet tot allerlei kwaad? Of is pop veeleer te vergelijken met het medium televisie? D.w.z. er is goede en kwade popmuziek, net zoals er goede en kwade televisieprogramma's zijn. Het hangt er maar van af wat er mee gedaan wordt, wat er mee uitgedrukt wordt. En net als de televisie is pop een spiegel van de hedendaagse maatschappij en al de opvattingen die daarin rondwaren.

En: je moet proberen er op een goede manier mee om te gaan. De laatste vergelijking snijdt m.i. het meest hout. Niet dat er niets waar is van al die verhalen van wat er allemaal voor ongeregelde heden bij popconcerten plaatsvinden. Al lijken ze me wel wat sensatiebelust. Niet dat er niet veel zondigs kleef aan de popcultuur; de gerichtheid op seks en op de buitenkant van de mens, het gebruik van drugs, de idoolverering, het occultisme enz., maar toch is de conclusie die aan dit alles verbonden wordt, verkeerd. Alsof pop geheel en al het terrein van de duivel is, alsof pop intrinsiek, wezenlijk kwaad is, alsof er ook niet positieve dingen met pop gedaan kunnen worden.

Een dergelijke visie is in strijd met de bijbelse visie op de werkelijkheid. Ik zal daar zo op terug komen.

Effekten van popmuziek

Eerst wil ik een kanttekening plaatsen bij het boekje van Basilea Schlink. Ze heeft het over de lichamelijke effecten van popmuziek. Dat gaat van een produktie van een hormoon dat de seksualiteit beïnvloedt tot bewustzijnsvernauwing en daar wordt dan ook meteen een verlaagd of zelfs geheel verdwenen normbesef aan gekoppeld. Ik heb dit na laten trekken door twee bijna afgestudeerde medische studenten, onafhankelijk van elkaar, en er bleek helemaal niets van te kloppen. Toch wel kwalijk dat je dit soort theorieën steeds weer tegenkomt in de christelijke literatuur over popmuziek. De mens wordt hierbij veel te veel als een machine gezien. Je geeft een bepaalde impuls (popmuziek in dit geval), en er komt vanzelf, automatisch een bepaald gedrag uitrollen. Muziek werkt niet automatisch. Ieder mens is verschillend, ieder mens heeft verschillende gevoeligheden. De een wordt geraakt door een bepaald stuk muziek, de ander totaal niet. En het maakt ook nog verschil of je je openstelt voor wat er in een stuk muziek wordt uitgedrukt, of je erin mee gaat, of dat je er meer beschouwend, als op een afstand naar luistert. De muziek van de Beatles b.v. maakte in de zestiger jaren de menigte 'uitzinnig', maar laat de jongeren nu volkomen koud. Dus, muziek heeft geen automatisch effect. We zijn niet als een willoze prooi aan de muziek overgeleverd. Daar zijn we zelf ook nog bij.

Verlossing en vrijheid

Ik zei net dat het niet in overeenstemming met het bijbelse spreken is om een terrein van de werkelijkheid, in dit geval popmuziek, als geheel en al kwaad te bezien. Dat is alleen het occulte en daarvan zegt de Bijbel dan ook dat we ons daar

niet mee in moeten laten. Maar dat geldt voor geen enkel ander terrein. De Bijbel spreekt eerder in termen van schepping, zondeval en verlossing. En zegt: Want alles wat God geschapen heeft is goed en niets daarvan is verwerpelijk als het met dankzegging wordt aanvaard (1 Tim. 4:4). En in Col. 1:19,20: Het heeft de ganse volheid behaagd in Jezus woning te maken en God heeft alle dingen weder met zich verzoend door het bloed van het kruis. Alle dingen, oorspronkelijk goed, kunnen uit de invloedssfeer van de duivel getrokken worden en weer tot eer van God gebruikt worden. Zo is er ook niets wezenlijk verkeerd met de muzikale poptaal, met de muzikale middelen waar pop gebruik van maakt. Het hangt er maar van af wat er mee gedaan wordt: worden er dingen mee uitgedrukt die God verheerlijken, dingen die goed zijn of dingen die zondig zijn.

In Col. 2 gaat het erover dat we vrijgemaakt zijn van de macht van de zonde en dat we opgestaan zijn tot een nieuw leven. En dan vervolgt Paulus (vs. 21,22): Indien gij met Christus afgestorven zijt aan de wereldgeesten, waartoe laat gij u, alsof u in de wereld leefde, geboden opleggen: raak niet, smaak niet, roer niet aan. God zet geen bordje met verboden toegang bij allerlei zaken die ons misschien minder verheven, een beetje verdacht zelfs toeschijnen, maar Hij wil dat we in vrijheid van de geschapen wereld in zijn volle breedte genieten.

Gij geheel anders

Maar, dit is natuurlijk niet het einde van mijn verhaal. De Bijbel spreekt ook in termen van gij geheel anders, en in termen van geesten onderscheiden en beproeven (beproeft alles en behoudt het goede).

Het punt is dat luisteren naar popmuziek moet passen in een leven, waarin het kindzijn van God centraal staat. Openheid voor de cultuur om ons heen betekent niet dat onze principes en normen vaag en slap worden, maar juist dat ze sterk moeten zijn.

We worden het sterkst door muziek aangesproken, als die muziek een gevoelige snaar in ons weet te raken. Dat kan zijn omdat die muziek iets tot uitdrukking weet te brengen wat ook in ons leeft, iets waarin we ons herkennen. De muziek doet iets in ons opbloeien. Dan voelen we ons verwant met die muziek en dan wordt die muziek heel betekenisvol voor ons.

Muziek kan ook een gevoelige snaar in ons raken, waardoor negatieve gevoelens in ons wakker geroepen worden. In het geval van popmuziek denk ik aan destructieve gevoelens, die opgeroepen kunnen worden door de agressieve kleur in een hoop pop (waarbij ik wil aantekenen dat niet

alle agressieve gevoelens negatief zijn, juist in pop treffen we ook veel positieve agressie, die voortkomt uit protest, uit boosheid over allerlei onrecht in deze wereld. Maar als die agressie destructief wordt, als die dingen kapot wil maken i.p.v. beter, dan wordt het verkeerd).

Door pop kan ook de erotische fantasie tot verkeerde verlangens geprikkeld worden. We weten allemaal dat seks in pop een grote rol speelt. Pop kan belangstelling, nieuwsgierigheid naar het occulte prikkelen – met name de heavy metal, maar ook weer niet alle, flirt met occult gedachtengoed. Als dit gebeurt, als verkeerde gevoelens in ons wakker geroepen worden, dan moeten we kappen met de betreffende muziek. Als uw oog of uw oor u tot zonde verleidt, ruk hem uit. Maar dat is heel persoonlijk, daar zijn geen algemene richtlijnen voor te geven. We moeten zo handelen, dat we, als Jezus binnen zou komen, kunnen verantwoorden waar we mee bezig zijn.

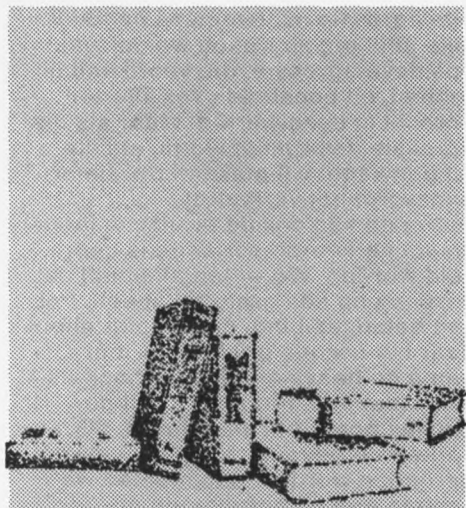
(wordt vervolgd)

¹⁾ titel ontleend aan de plaat van Bruce Cockburn: Dancing in the dragon's jaws.

Misverstand

„Johannes de Doper... at sprinkhanen en wilde honing." De oefenaar betoogde dat zelfs dit een typisch voorbeeld was van de altijd ontevreden mens. Die sprinkhanen, daar had Johannes niet genoeg aan, hij was niet tevreden met dit eenvoudige voedsel, nee, hij WILDE honing. Een beetje taalkundige vorming kan toch geen kwaad. De leerlingen waren dat met me eens, maar ze twijfelden aan de waarheid van het verhaal.

T.H.

Boekbespreking

Ingezonden door 'Filippus'

Levenswoorden

Een dezer dagen verscheen de jaarlijkse uitgave van 'Levenswoorden', uitgegeven door het Geref. Traktaatgenootschap Filippus.

Het is opnieuw een zeer handzaam boekje geworden, waarin een tiental predikanten een tekst bespreekt met het oog op de dagelijkse situatie waarin men verkeert of kan komen te verkeren. Daarin zijn kerkverlating door gezinsleden of het gebruik van drugs en alcohol helaas geen onbekende zaken meer. Daarover schrijft één van de auteurs naar aanleiding van Lucas 15 o.a.: 'Ik ken een gezin. Vijf hoogbegaafde kinderen. Alle vijf studeren. Van thuis deugde niets meer. Ze raakten aan de alcohol en de drugs. Maar die vader gaf aan alle vijf de sleutel van de voordeur mee en hij zei: als het niet meer gaat, weet dan, dat je altijd thuis terecht kunt, al is het ook midden in de nacht. Wie ooit de deur voor z'n zoon of dochter gesloten hield, handelde verkeerd en is schuldig, dat tegenover z'n kind te erkennen'.

We zijn er zeker van, dat deze uitgave – waaraan ook ds. H.J. van der Kwast meewerkte – haar weg zal weten te vinden.

Levenswoorden, een uitgave van het Geref. Traktaatgenootschap Filippus. Prijs f 10,80. Indien men zich abonneert op deze serie f 7,50 per jaar. Bestellingen te richten aan: Postbus 695, 6800 AR Arnhem.

O. Mooiweer, Enschede

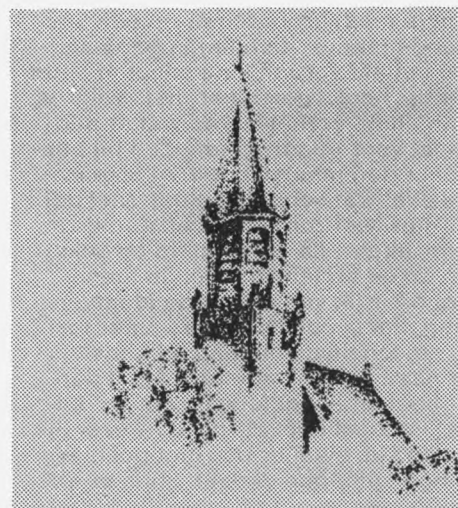
Met diep ontzag

Dr. H. Vreekamp: 'MET DIEP ONTZAG' – over de vreze des Heeren als bron van wijsheid. Uitgave van de Groot Goudriaan – Kampen – 67 pag. – f 10,75.

In de serie Pasmunt is als no 12 dit deeltje van de hand van Dr. Vreekamp (hervormd-gereformeerd pre-

dikant) verschenen. Het handelt over de vreze des HEREN. Die vrees van Gods Naam is een levensbron. Dat leert de Bijbel ons. Daarin wordt getekend, dat ze allesbeheersend is voor het bestaan van de mens. Daarom is het ook een aktueel thema. En het is goed, dat Vreekamp, die zich al jaren met dit belangwekkende thema bezighoudt, ons in dit verband op bijbelse wijze voorlicht. Hij heeft daartoe zijn uitgangspunt genomen in zeven teksten uit het boek Spreuken. Het boekje bevat ettelijke boeiende passages. De schrijver weet in duidelijke bewoordingen zijn boodschap aan zijn lezers te presenteren. Wat is nu eigenlijk het vrezen van de HERE? Het is bang zijn om tegen God in te gaan en zo de verhouding tot God te verstoren. Het is van God tot God vluchten, om met Luther te spreken. Het verraadt een sterke betrokkenheid op het Woord van God. Kohlbrugge omschreef het eens als een wegzinken voor Gods Woord. De vrees van Gods Naam is een zaak van intieme omgang met je Schepper-Vader, maar zal zich ook naar buiten toe laten gelden, omdat het je hele leven raakt.

Er is ook een wisselwerking tussen de vreze des Heren en de verwondering over Gods komen in Christus. Het gaat immers om de gekomen, de komende en de verborgen Christus. Dat laatste ziet op het komen van Christus in het heden. Dat is een komen in verhulling. De auteur gaat vervolgens nader in op de ontzagwekkende betekenis van de Wet des HEREN en waarschuwt tegen het levensgrote gevaar, dat we de Dekaloog isoleren. We doen dan geen recht aan het verband waarin de Heilige Geest de Tien Woorden van het Verbond geplaatst heeft. We moeten de sfeer van de kontekst proeven. Daarom moeten we eigenlijk de Wetslezing aldus Dr. Vreekamp bij Exodus 19:16 beginnen. Daarmee ben ik het van harte eens! De schrijver heeft ook ruime aandacht geschonken aan de betekenis van de H. Doop en het H. Avondmaal en maakt over beide sacramenten originele opmerkingen. Wel had ik graag gezien bij het ter sprake brengen van die bekende tekst uit Psalm 86: "—verenig mijn hart tot de vrees van Uw Naam"—, dat Vreekamp wat dieper was ingegaan op de notie van de zonde, die hier een beheersende rol speelt. Verder had m.i. kollega Vreekamp bij het memo- reren van het leed, dat door christenen joden is aangedaan, ook wel mogen vermelden, dat er ettelijke christenen zijn geweest, die in de Tweede Wereldoorlog veel voor joden hebben betekend. Tot slot betreur ik het, dat er geen personalia van de auteur in dit boekje zijn opgenomen. Maar dit alles doet niets af van mijn waardering voor dit geschrift, dat ik graag ter lezing aanbeveel!

Kerknieuws

Drs. C.P. Kleingeld te Alphen a/d Rijn.

Op 26 april jl. heeft br. Kleingeld met goed gevolg het doctoraal examen theologie afgelegd. De scriptie voor zijn hoofdvak 'Wijsgerige Ethiek' droeg als titel: „De verpleegkundige als advocaat van de zwaar gehandicapte pasgeborene”.

Geref. Kerk van Deventer en Langeslag

De kerkeraden hebben een beroep uitgebracht op ds. G.J. Lakerveld, predikant te Haren.

Landelijke ouderlingenconferentie

Op zaterdag 9 juni a.s. zal een landelijke ouderlingenconferentie worden gehouden in de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan 65 te Utrecht. Sprekers zullen zijn drs. O. Mooiweer te Enschede en ds. W. Smouter te Rijswijk.

Drs. Mooiweer hoopt te spreken over 'Het huisbezoek in de praktijk'. Hij zal de actualiteit van het onderwerp belichten door zijn uitgangspunt te kiezen in Efeze 4 vs. 11 en 12. Ook ouderlingen zijn als ambtsdragers aan de kerk geschonken om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus. Er is in het ambt een 'tegenover'. Maar het ambt heeft ook een gemeentelijk karakter: in zijn functioneren is het ambt omgeven door de gemeenschap der gelovigen.

De reformatie van de 16e eeuw betekende ook een eerherstel van het huisbezoek. Men moet zich overigens wachten voor het afwerken van een vragenlijstje. In flexibiliteit zal de ouderling moeten leren inspelen op de situatie in het desbetreffende gezin of in het leven van de alleenstaande. Daarbij blijven uiteraard het geloof, de kerk en de samenle-

ving niet buiten beschouwing. Het is de bedoeling dat ouderling en gemeenteleden elkaar steeds beter leren kennen. Dat bevordert de vertrouwenspositie van de ouderling en dient tot zegen van de gemeente.

Ds. Smouter hoopt te spreken over de aparte eisen, die te stellen zijn aan een 'huisbezoek aan jongeren'. Kennis van de leefwereld van jongeren is daarbij vereist, zeker nu de veranderingen daarin zo snel gaan. Is het waar dat jongeren zo passief zijn en geen normen kennen? Wanneer bij een huisbezoek vermaand dient te worden, is er altijd een spanningsveld: je wilt niet schuldig zwijgen en je wilt ook het contact niet verbreken.

Naast deze onderwerpen wordt ook, meer in het algemeen, aandacht besteed aan de vraag hoe jongeren te motiveren en te activeren zijn. Van 9.30 uur af wordt men ontvangen met koffie. We hopen te 10.15 uur te beginnen en uiterlijk te 16.00 uur te eindigen. Voor een broodmaaltijd wordt gezorgd. Deelnemers kunnen zich aanmelden door f 15,- (koffie en lunch inbegrepen) over te maken vóór 27 mei a.s. op postrekening 65940 ten name van Landelijke Ouderlingenconferentie Ned. Geref. Kerken, Statensingel 100c, 3039 LS Rotterdam.

Studentencorps P.F.S.A.R.

De studentenvereniging 'Per Fidem Studiumque ad Rostra' van de Theologische Universiteit te Apeldoorn heeft onlangs de jaarlijkse senaatswisseling gehouden. De nieuwe senaat is op de vergadering van 26 april jl. in de volgende samenstelling geïnstalleerd:

Praeses: am. W.N. Middelkoop
Abactis: am. H. Polinder
Quaestor: ama. P.L. Hellinga
Assessor I: am. G. van Dijk
Assessor II: ama. J.H. Sprangers
Het adres van het ab-actiaat is nu: Vicariweg 12, 8071 SL Nunspeet.
Tel.: 03412-56813

Ned. Geref. Kerk van Zwolle II

De regio-contracta van de regio Enschede-Zwolle heeft het door ds J. Schelhaas ingediende verzoek tot emeritering per 1 oktober a.s. goedgekeurd.

Ned. Geref. Kerk van Middelburg.

Oproep!

De Ned. Geref. Kerk alhier heeft voor een aantal zondagen in de zomervakantie nog geen voorganger. Wie wil juist in de tijd dat we veel vakantiegasten verwachten ons helpen op één of meerdere van de volgende zondagen: 29 juli en 5 en 12 augustus?

Opgave gaarne aan J.P. Bouterse, Nw. Achterweg 5, 4493 AD Kamperland, tel.: 01107-1932.

Tevens dienen gasten ermee te rekenen dat er als regel **geen** oppasdienst is!

Ned. Geref. Kerk van Middelburg

Ter aanvulling/correctie van de gegevens in het Informatieboekje voor de N.G.-kerken 1990 het volgende: Scriba is: R. Brands, tel.: 01180-28821.

Alle post dient echter als volgt geadresseerd te worden: Ned. Geref. Kerk van Middelburg, Postbus 213, 4330 AE Middelburg.

Ned. Geref. Kerk van Hattem

De post bestemd voor de kerk dient als volgt te worden geadresseerd: Ned. Geref. Kerk van Hattem, Postbus 122, 8050 AC Hattem.

Ned. Geref. Kerk van Amsterdam-Tuinstdeden-Zuidwest

Candidaat A. Boshuizen te Houten heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard. Candidaat H. van Winkelhoff te Geldrop is bereid een part-time beroep in overweging te nemen. Zijn telefoonnr. luidt: 040-855992.

Ned. Geref. Kerk van Amstelveen

Candidaat A. Boshuizen te Houten heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Landelijke vergadering 1991

Op de laatstgehouden Landelijke Vergadering van de N.G.-kerken, die te Dronten werd gehouden, werd de kerk van Ede aangewezen als samenroeper van de volgende Landelijke Vergadering, waarvan de eerste samenkomst is bepaald op 9 maart 1991.

In verband daarmee verzoekt de voorbereidingscommissie alle voor deze vergadering bestemde stukken vóór 1 oktober 1990 (2e termijn) te zenden aan: Ned. Geref. Kerk, Commissie Voorbereiding Landelijke Vergadering 1991, p/a Mw. G.F. ter Velde-van der Heide, De Ruyterstraat 6, 6712 DS Ede.

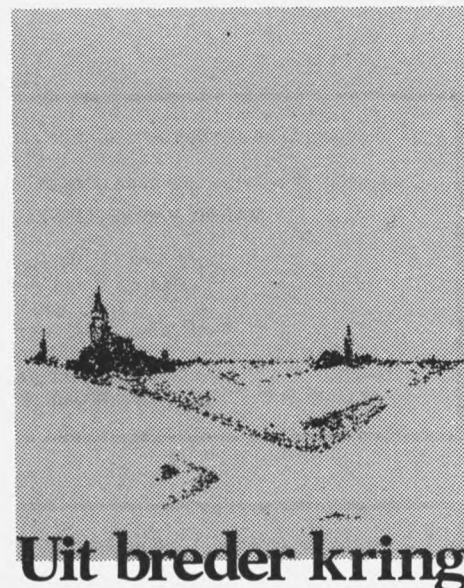
Ned. Geref. Kerk van Wezep

'VERTROUW DAT TOE AAN VERTROUWDE MENSEN' zegt Paulus, sprekend over Gods Woord, tegen de jonge Timotheüs (2 Tim. 2:2). Dat kan ook voor ons gelden. Zeker is het de opdracht aan Henk en Marian van der Velde, die binnenkort hopen te vertrekken naar Tentena/Sulawesi (vroeger Celebes).

Na een eerdere werkperiode van 4 jaar in Soerabaya, gaat Henk nu college geven aan de Theologische Akademie in Tentena die 400 studenten telt, waarvan ong. 100 de predikantsopleiding volgen. Voor Marian als verpleegkundige en vroedvrouw liggen er ook taken.

Henk en Marian van der Velde zijn met hun 3 kinderen leden van de Ned. Geref. Kerk van Wezep en worden ook van daaruit ondersteund. De afscheids/uitzendavond vindt plaats op 14 juni a.s., in het gebouw

van de Geref. Kerk Vrijg. te Wezep, Azaleastraat 4. Van 19.00-20.00 u. is er ontvangst, om 20.00 u. aanvang programma, waarin o.a. een diaprogrammaatje over het toekomstig werkterrein, een kort woord van het zendingsechtpaar en voorbede. U BENT VAN HARTE WELKOM!
Informatie 05207-4312.

Uit breder kring

BMZG - Interserve

Ontmoetingsdag op 16 juni a.s. in Amersfoort

Op zaterdag 16 juni a.s. houdt Interserve/BMZG samen met de OZG (Overzeese Zendings Gemeenschap) een gezamenlijke ontmoetings- en themadag. 'De invloed van de Oosterse religies' is het belangwekkende thema van deze dag.

Drs. J.C. Schouten (Baambrugge) en drs. J.M.W. Schalkwijk uit Zeist zullen achtereenvolgens het wezen en de juiste benadering van respectievelijk het Boeddhisme en Hindoeïsme behandelen.

Drs. Pieter van Kampen zal 's middags hetzelfde doen met betrekking tot de 'New Age'-beweging, waarna een forumdiskussie zal worden gehouden. Ook zal er een kennismaking zijn met enkele zendingswerkers op verlof.

De bijeenkomst zal plaatsvinden in het kerkelijk centrum 'De Brug', Schuilenburgerweg 2, Amersfoort, van 10.00-15.30 uur.

N.B. Voor een kinderprogramma voor kinderen vanaf 4 jaar zal worden zorg gedragen.

Werkgroep Islam Evang. Alliantie

LEZING OVER ISLAMITISCHE SEC-TEN EN STROMINGEN

Sinds een aantal jaren komt de werkgroep Islam van de Evangelische Alliantie enkele malen per jaar bijeen om na te denken over:

- de verantwoordelijkheid van de Nederlandse christenen ten opzichte van de islamitische naaste;
- hoe de opdracht tot getuigen ook onder moslims kan worden uitgevoerd;
- met welke problemen de moslims in ons land te maken krijgen en hoe christenen kunnen meewerken aan de oplossing daarvan

- hoe de Nederlandse kerken en gemeenten kunnen functioneren in een maatschappij waar verschillende culturen leven.

De werkgroep stelt graag haar bijeenkomsten open voor belangstellenden. Op zaterdag 9 juni 1990 zal de heer H.J. Takken, medewerker van de Stichting Evangelie & Moslims, een lezing houden over Islami-

tische secten en stromingen. De bijeenkomst wordt van 10.00 tot 12.30 uur gehouden in de Evangeliekapel, Vinkenlaan 8 te Bilthoven (vijf minuten lopen vanaf NS-station Bilthoven). Behalve een bijdrage voor koffie en thee zijn er geen kosten aan deze dag verbonden. Nadere informatie: tel. 05278-1250 of 033-758335.

De gedachtenis van de rechtvaardige zal tot zegening zijn.

Op 2 mei jl. is in Jezus ontslapen onze geliefde schoonzuster

MARRIE VAN VEELLEN-KLERK

Dordrecht, N. Versteeg-van Veelen
Baarn, J. van Veelen
A.J. van Veelen-Vis
Rotterdam, J.M. van den Herik
M. van den Herik-van Veelen
Soest, M. van Veelen
P. van Veelen-Spoelstra

*De Heer is mijn Herder
mij ontbreekt niets.*

Heden is naar zijn Eeuwig Huis gegaan mijn lieve en zorgzame man, onze broer, zwager en oom

DAMMIS JACOB RUYSENAARS

* 18-9-1918

† 7-5-1990

Uit aller naam:
H. Ruysenaars-Aleman

Bennebroekerdreef 39
2121 CM Bennebroek

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

„Zalig zijn de doden, die in den Here sterven.”

Openb. 14 : 13

Na een leven vol dankbaarheid is thuisgehaald door zijn Heer en Heiland onze lieve Vader en Opa

KLAAS FERINGA

weduwnaar van Boukje Jaarsma
eerder weduwnaar van Antje van der Goot

geboren 11 juli 1897.

Launceston, (Australië) F. Groenewold-Feringa
E. Groenewold
Launceston, (Australië) E. Feringa
Odijk, A.M. de Kwaadsteniet-Feringa
J. de Kwaadsteniet
Port Hope, (Canada) J. Feringa
T.P.J. Feringa-Houtop
Almelo, G.W. Mulders-Feringa
M.L. Mulders
Den Helder, A.G. de Bue-Feringa
J. de Bue
Capelle a/d IJssel, M. Feringa
Utrecht, B. Feringa

klein- en achterkleinkinderen

Bosch en Duin, 3 mei 1990
'De Wijngaard'
Corr.-adres: Gaspeldoorn 9
3984 AW Odijk

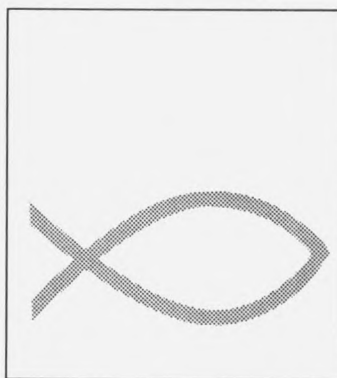
De teraardebestelling heeft op dinsdag 8 mei 1990 plaatsgevonden.

Op 14 mei 1990 overleed onze lieve zus, schoonzus en tante

MARTHA J.A. VAN DIJK-ETTEMA

verwachtende een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Namens de familie
A.E. Ettema

TE HUUR

voor vakantie in juni, juli en augustus te Dalfsen.

KOETSHUIS

op

LANDGOED

voor 8 personen; ook geschikt voor minder-validen; f 450,- per week; tel. 08330-14150.

Gereformeerd
Traktaatgenootschap

filippus

Zojuist verschenen:

De jaarlijkse uitgave van

LEVENSWOORDEN

Opnieuw een mooi boekje met een aantal overdenkingen, waaraan o.a. ds. H.J. van der Kwast meewerkte. Dit boekje is naast persoonlijk gebruik, ook zeer geschikt in het pastoraat of als ziekenlektuur.

Prijs f 10,80.

Besteladres:
Postbus 3052
6802 DB Arnhem
Telefoon 085-514340